

Türk Müziği, Eylül 2026
6(4), 365-383, e-ISSN: 2822-3195
turkmuzigidergisi.com

Genç Bilge yayıncılık
gencbilgeyayincilik.com
© 2026

Araştırma Makalesi

Kültürel Tektonik Kuramı'nın geliştirilmesi: Kavramsal çerçeve ve Türk müzik kültürüne keşfedici bir uygulama

Hasan Said Tortop[1]

İstanbul, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş: 6 Şubat 2026
Kabul: 17 Kasım 2026
Online Yayın: 30 Aralık 2026

Anahtar Kelimeler
Kuram geliştirme
Kültürel değişim
Kültürel dönüşüm
Kültürel Tektonik Kuramı
Müzik sosyolojisi
Müzikoloji
Türk müzik kültürü

2822-3195 / © 2026 TM
Genç Bilge Yayıncılık tarafından yayınlanmakta olup, açık erişim, CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Öz

Kültürel değişimin nasıl gerçekleştiği sosyal bilimlerin temel tartışma alanlarından biri olmasına rağmen, mevcut kuramlar kültürel dönüşümlerin hangi yapısal dinamiklerle ortaya çıktığını ve neden belirli tarihsel dönemlerde yoğunlaştığını bütüncül biçimde açıklamakta sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kültürel değişimi açıklamaya yönelik Kültürel Tektonik Kuramı'nı geliştirmek ve kuramın açıklayıcılığını Türk müzik kültürü üzerinden keşfedici bir uygulamayla değerlendirmektir. Araştırmada kuram geliştirme yaklaşımı benimsenmiş; disiplinler arası literatür incelemesi sonucunda levha tektoniği analojisi temel alınarak tektonik kuvvetler, kültürel gerilim, kültürel fay hatları, kültürel kırılma, kültürel rejim ve artçı kültürel etkilerden oluşan kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Ardından kuram, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman incelemesi yöntemiyle Türk müzik kültürünün 1960-2025 yılları arasındaki dönüşümüne keşfedici olarak uygulanmıştır. Bulgular, Türk müzik kültüründeki değişimin yalnızca müzik türlerindeki farklılaşmalarla değil, ekonomik, teknolojik, siyasal ve demografik süreçlerin oluşturduğu uzun süreli yapısal gerilimlerin kritik eşikleri aşması sonucunda gerçekleşen kültürel kırılmalarla daha kapsamlı biçimde açıklanabileceğini göstermektedir. Bu kapsamda Türk müzik kültürü; Kimlik Kurma, Göç ve Uyum Krizi, Küreselleşme ve Tüketim, Dijitalleşme ve Çoğul Kimlikler ile Dijital Görünürlük olmak üzere beş sosyokültürel evre çerçevesinde yeniden yorumlanmıştır. Sonuç olarak çalışma, kültürel değişimin açıklanmasına yönelik yeni bir kuramsal çerçeve sunmakta; önerilen kuramın farklı kültürel alanlarda ve toplumlarda operasyonel ölçüm modelleriyle ampirik olarak sınanmasının kuramın geçerliliği ve açıklayıcılığına önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

Makaleye atıf için

Tortop, H.S. (2026). Kültürel Tektonik Kuramı'nın geliştirilmesi: Kavramsal çerçeve ve Türk müzik kültürüne keşfedici bir uygulama. *Türk Müziği, 6*(4), 335-364. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.2

Giriş

Müzik ile ilgili bir araştırma önerisi hazırlarken tarihsel dönemleri belli yıl aralıklarıyla alma fikrinin yetersiz kalacağı fikri üzerinde duruldu. Aslında Türk müziğinin tarihsel açıdan incelendiğinde belli dönemlerden geçtiği söylenebilir. Ancak asıl önemli olanın bu dönemlerin hangi dinamiklerle meydana geldiğinin açıklanmasıdır. Bu noktada fizik ve fen alanındaki bilgi ve deneyimimle levha tektoniği metaforuyla bir açıklama getirilebileceği düşüncesi üzerinde tartışıldı. Bu metaforun çok iyi bir açıklama sistemi oluşturabileceği düşüncesiyle araştırma hem kuram geliştirme hem de Türk müzik kültürünün dönüşümünün bu kuram çerçevesinde açıklanmasına evrilmiştir. Araştırmada derinleşildikçe levha tektoniği metaforu/analojisi daha önce birçok araştırmacı tarafından da kullanıldığı anlaşılmıştır (Hayward, 2000; Chen 2012; Reger et al. 1994; Winch, 1994; Hanson, 2013; Huntington, 1993-1996; Sas, 2002; Reay,

[1] Dr., Bağımsız araştırmacı, İstanbul, Türkiye.. E-mail: hasansaid.tortop@visio.edu.mk hasansaidfen@gmail.com ORCID: 0000-0002-0899-4033

2012). Ancak yapılan çalışmalarda kültürel değişim ve dönüşümde belli bir eksende sınırlı kalındığı, tüm sürecin bir mekanizma halinde açıklama getirmediği görülmüştür. O yüzden bu çalışmayı kültürel dönüşümü açıklamak için *Kültürel Tektonik Kuramı* adıyla yeniden ele alınan kuram geliştirme çalışması ve bunun Türk müzik kültürünün dönüşümünün açıklanması için keşfedici bir uygulama olarak tasarladık.

Tablo 1. Levha Tektoniği ile Kültürel Tektonik Kuramı arasındaki kavramsal benzerlikler

Levha Tektoniği	Temel Açıklama	Kültürel Tektonik Kuramı	Temel Açıklama
Tektonik Kuvvetler	Mantodan kaynaklanan enerji levhaları hareket ettirir ve değişim sürecini başlatır.	**Kültürel Tektonik Kuvvetler**	Ekonomik, siyasal, teknolojik, demografik ve küresel dinamikler kültürel sistemi dönüştüren temel itici güçleri oluşturur.
Gerilim Birikimi	Levhaların hareketi sonucunda fay zonlarında enerji zamanla birikir.	**Kültürel Gerilim**	Toplumsal yapı içerisinde değerler, kimlikler ve yaşam biçimleri arasındaki gerilimler zamanla birikir.
Fay Hatları	Biriken gerilim levhalarda kırılmaya hazır zayıf bölgeler oluşturur.	**Kültürel Fay Hatları**	Biriken gerilimler kültürel ayrışma, kimlik çatışmaları ve yeni kültürel sınırların oluşmasına neden olur.
Kırılma (Deprem)	Gerilim kritik eşiği aştığında ani kırılma meydana gelir ve sistem yeniden şekillenir.	**Kültürel Kırılma**	Biriken kültürel gerilim kritik eşiğe ulaştığında kültürel dönüşüm hızlanır; yeni müzik anlayışları, estetik yaklaşımlar ve kültürel pratikler ortaya çıkar.
Yeni Denge	Deprem sonrasında levhalar yeni bir denge konumuna ulaşır.	**Kültürel Rejim**	Kültürel dönüşüm sonrasında toplumda yeni baskın kültürel normlar, değerler ve müzik anlayışları yerleşir.
Artçı Etkiler	Ana depremden sonra sistem tamamen dengeleninceye kadar artçı sarsıntılar devam eder.	**Kültürel Artçı Etkiler**	Eski kültürel yapıların izleri, nostaljik eğilimler ve önceki kültürel rejimlerin etkileri yeni dönemde de varlığını sürdürür.

Toplumsal ve kültürel değişim, sosyal bilimler literatüründe toplumların dönüşüm süreçlerini anlamaya yönelik temel araştırma alanlarından biri olmaktadır. Toplumların tarihsel süreç içinde hangi dinamiklerle değiştiği, kültürel yapıların nasıl oluştuğu ve bu yapıların hangi koşullar altında dönüşüme uğradığı soruları, kuramsal yaklaşımların merkezinde yer almaktadır. Marx toplumsal dönüşümü üretim biçimindeki değişimler ve sınıflar arasındaki çatışmalarla ilişkilendirmiştir (Marx, 1976). Weber (2002) ise bu süreci kültürel değerlerin ekonomik tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi üzerinden değerlendirmiştir. Bourdieu'ya göre kültürel alanlar farklı sermaye biçimlerinin dağılımı ve bu alanlardaki güç ilişkileri aracılığıyla şekillenmektedir (Bourdieu, 1993). Giddens (1984) değişim olgusunu toplumsal yapı ile insan eylemi arasındaki ilişki üzerinden açıklamaktadır. Bu kuramsal yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde toplumsal ve kültürel değişimin yalnızca tek bir nedene bağlı olarak açıklanamayacağı görülmektedir. Üretim biçimleri, kültürel değerler, sermaye biçimleri dönüşüm süreçlerinin farklı boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle kültürel değişim tek yönlü ilerleyen bir süreç olarak değil toplumsal deneyimlerin birikimi ve tarihsel dönemeçler tarafından şekillenen çok boyutlu bir dönüşüm olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu yaklaşımlar kültürel dönüşümlerin hangi koşullar altında görünür hale geldiğini ve neden belirli tarihsel dönemlerde yoğunlaştığını açıklamakta sınırlı kalmaktadır. Kültürel Tektonik Kuramı, kültürel dönüşümlerin kültürel ürünler ve bireysel tercihlerle değil, kültürel sistemlerin altında uzun süreli tektonik süreçlerle açıklanması gerektiğini savunur.

Kültürel Tektonik Düşüncesinin Literatürdeki Gelişimi ve Kuramsal Kökenleri

Kültürel Tektonik Kuramı'nda yer alan ve jeolojideki levha hareketleri, fay hatları, gerilim birikimi kırılma ve artçı etkiler gibi metaforlara betimlenen kültürel ve toplumsal değişimin açıklanması daha önce de yapılmıştır. Bunlar, "Culturla tectonic" (Haywards, 2000), "Tectonic changes", "Cultural fault lines" gibi kavramlarla kültürlerarası etkileşim, küreselleşme, teknoloji, örgütsel değişim, kültürel bağlam, medeniyet çatışmaları gibi farklı bağlamlarda kullanımıştır. Bu çalışmalarda tektonik metafora yüklenen anlam, açıklamaya çalıştıkları süreçler birbirlerinden farklıdır. KTK'deki yenilik tektonik metaforunun ilk defa kullanılması değil, daha önce farklı kuramcıların dağınık ve farklı bağlamlarda ele aldıkları kavramları birbirleriyle bağlantılı, döngüsel kültürel değişim mekanizması içersinde bütünleştirmesindedir.

Hayward'ın "Cultural Tectonics" yaklaşımı

Philip Hayward'ın (2000) "Cultural tectonics" şeklindeki kültür ve medya alanındaki ilk kavramsallaştırmasına şahit oluyoruz. Makalesinde, küreselleşme ile meydana çıkan kültürel teknoloji transferinin batı-gelişmiş toplumlara sorunsuz aktarımının olacaüı tezine karşı çıkmıştır. Küreselleşmede, bu transferin oluşumunda homojen bir yapının değil dünyanın diğer bölgelerindeki maddi eşitsizlikler ekseninden olguyu ele almaktadır. Hayward, kullandığı tektonik kavramı ile kültürel dönüşümleri açıklayan yeni bir kuram ortaya atmamıştır. Tektonik kavramını küreselleşmede dünyanın farklı bölgelerindeki eşit olmayan maddi durumları gözler önüne sererek küreselleştirmedeki homojenize edici algıyı yıkmak için kullanmıştır. Kültürel değişimin altında yatan yapısal kuvvetlerin coğrafi eşitsizlikler, teknoloji, alt yapı, maddi koşullar olduğunu teorik bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Ancak Hayward'ın (2000) tektonik metaforuyla getirdiği açıklamalarda, kültürel gerilim, kültürel fay hatları, rejim oluşumu, artçı etkiler gibi tektonik hareketlerin ardışık bir mekanizmayı geliştirdiği söylenemez.

Chen'in kültürleri tektonik levhalara benzetmesi

Tektonik levha anaolojisini kültürlerarası ilişkileri açıklayan sistematik bir yorumlama da Chen (2012) tarafından Wang Chen-ho'nun romanını (Rose, Rose, I Love You) incelemelerinde ortaya koymuştur. Chen'e göre kültürler, iletişim, göç gibi etkilerin sağladığı enerji ile hareket eden tektonik levhalar gibidir. Onun açıklamalarını makro ve mikro düzeyde yaptığı görülmektedir. Güçlü kültürler, zayıf kültürlerin üzerinden egemenlik kurabilmekte ve görünürlüğünü azaltabilmektedir. Ancak bu durumlarda bile zayıf kültürler tamamen yok olmayıp varlıklarını sürdürebilmektedirler. Mikro düzeyde ise gelenekler, dil kültürel levhaları meydana getiren kayaç ve mineraller gibidir. Kültürler karşılaştığında yeni bileşimler meydana gelir. Chen, yapıyı kavramlaştırırken özellikle Tayvan'daki yerel, Çin, Japon ve Amerikan kültürlerinin karşılaşması sonucunda ortaya çıkan dilsel melezliği ve kültürel çatışmaları yorumlamak amacıyla kullanmıştır. Chen'in yaklaşımı, Kültürel Tektonik Kuramı açısından en yakın öncüllerden biridir. Kültürleri doğrudan levhalara benzetmiş, göç ve iletişimi levhaların enerjisine benzetmiş, egemenlik ilişkilerini ve levha hareketinin, temas alanlarını açıklamaya çalışmıştır. En önemlisi zayıf kültürlerin bütünüyle yok olmayarak örtük biçimde varlığını sürdürmesi, Kültürel Tektonik Kuramı'ndaki "artçı kültürel etkiler" düşüncesine yaklaşmaktadır.

Ancak, Chen'in çalışması temel olarak tek bir edebî eser ve kültürlerarası karşılaşma üzerinde geliştirilmiş yorumlayıcı bir çerçeveden ibaret kalmıştır. KTK'de olan ekonomik, siyasal, teknolojik ve demografik kuvvetlerden kültürel gerilimlere, fay hatlarına, kırılmaya ve yeni kültürel rejime uzanan tarihsel bir süreç modeli sunmamaktadır. Dolayısıyla Chen'in çalışmasıyla mevcut Kültürel Tektonik Kuramı arasındaki fark, metaforun kendisinde değil, metaforun açıklayıcı bir kültürel dönüşüm mekanizmasına dönüştürülme durumuna geçememesindedir.

Hanson'ın teknoloji ve kültürel tektonik yaklaşımı

F. Allan Hanson (2013), kültürel tektonik kavramını kitabının (Technology and Cultural Tectonics: Shifting Values and Meanings) başlığında kullanan, teknolojinin yalnızca yeni araçlar sağlamadığını; kültürel kurumlar, değerler, anlamlar ve semboller arasındaki ilişkileri yeniden düzenlediğini savunan bir düşünürdür. O'na göre teknoloji ile birlikte akrabalık, aile, ölüm, zaman, kimlik gibi birçok kültürel alan yeniden anlamlandırılmaktadır. Teknolojinin, mevcut kültürel düzenlemeleri yapan bunu da bazen yepyeni hale sokan, bazen de sarsıcı etki yaparak düzenleyen bir kuvvet olduğunu açıklamak için tektonik kuvvetlere benzetmiştir. Hanson'ın tezinde tektonik kuvvet olan teknoloji neden -sonuç ilişkisi içinde çalışmaz, sadece belirli bir davranışı değiştir, kültürel bileşenleri topyekün etkiler ve farklı biçimlerde konumlar. Hanson'un (2013) bu çalışması, Kültür Tektonik Kuramı'mızdaki tektonik kuvvetlere kavramsallaştırması için bir öncül oluşturmaktadır. Ancak Hanson, teknolojinin meydana getirdiği kültürel yeniden hizalanmaları ayrıntılı antropolojik örneklerle açıklasa da bunları "kuvvet-gerilim-fay hattı-kırılma-rejim-artçı etki" biçiminde aşamalı bir döngüye dönüştürmemiştir. Hanson'ın yaklaşımında ağırlık teknolojik müdahalelerin anlamlar ve kurumlar arasında yarattığı sarsıcı değişimlerdedir; mevcut Kültürel Tektonik Kuramı ise teknolojiyi ekonomik, siyasal ve demografik süreçlerle birlikte işleyen yapısal kuvvetlerden yalnızca biri olarak değerlendirmektedir.

Örgütsel değişimde tektonik ve deprem metaforu

Reger ve arkadaşlarının (1994) yılında yaptıkların çalışmada örgütsel değişimde tektonik ve deprem metaforunu kulalndıkları görülmetedir. Örgütler de çevre koşulları ile temel dönüşüm baskıları (kuvvetlerle) karşı karşıya kalırlar. Ancak bu dönüşüme çalışanların ve yöneticilerin zihinsel modelleri ve değişime karşı gösterdikleri dirençler engel olmaya çalışır. Aşamalı olan değişim bazen yetersiz kalabilir, ancak devrimci değişimler yıkıcı olabilir ve bu iki uygulama arasındaki farkı açıklamak için "tektonik değişim" kavramını kullanır. Yeni bir örgütsel kimlik oluşumunda çevresel baskı ve gerilim, örgütsel durgunluğu aşan sismik bir hareket meydana getirir, eski inançlar yıkılır. Bu açıklama yaklaşımında, dış çevreden kaynaklanan baskıların sistem içinde bir gerilim oluşturması, yerleşik örgütsel yapılan direnç göstermesi, gerilimin belli bir düzeyi aşması ve zihinsel düzenin kırılması ve kırılması fikirleri Kültürel Tektonik Kurum için öncüller sağlamaktadır. Ancak Reger ve arkadaşlarının modeli toplumların veya kültürel üretim alanlarının tarihsel dönüşümünü değil, örgüt yönetiminde planlanan temel değişimin nasıl gerçekleştirilebileceğini açıklamaktadır.

Bunun yanında, kullandıkları tektonik değişim doğal ve uzun dönemli toplumsal bir süreçten çok, yöneticilerin değişime direnci aşmak amacıyla uygulayabilecekleri stratejik bir müdahale biçimidir. Benzer şekilde Winch (1994) de örgütsel uygulamaların gerçekleştiği yapısal ve süreçsel bağlamı anlamak amacıyla "tektonik yaklaşım" ifadesini kullanmıştır. Winch (1994)'in tektonik yaklaşım kavramı, yeni üretim sistemlerinin mevcut örgütsel yapılar içerisine uygulanırken karşılaştığı değişim ve istikrar sorunlarını açıklamaya yöneliktir. Bu iki çalışmada kullanılan tektonik metaforunun 1990'lı yıllarda örgütsel değişim bağlamında da dolaşımda olduğunu göstermektedir. KTK'de yer alan kültürel dönüşümün kapsamlı teorik bir açıklaması değildir.

Kültürel fay hatları ve Huntington

Samuel P. Huntington'a (1993) ait "Fay hattı" metaforunun sosyal ve kültürel bilimlerdeki kullanımı makalesinde ve kitabında Huntington'a (1996) Soğuk Savaş sonrasındaki temel çatışmaların öncelikle ideolojik veya ekonomik bloklar arasında değil, farklı medeniyetler arasında gerçekleşeceği düşüncesiyle şekillenmiştir. Huntington (1993;1996)'un yaklaşımında medeniyetler arasındaki kültürel ve dinî sınırlar, gelecekteki çatışmaların yoğunlaşabileceği "fault lines" olarak tanımlanmıştır. BU kavrama getirdiği açıklamada, toplumsal gerilimlerin bütün toplumda eşit biçimde dağılmadığını farklı kimliklerin, dinlerin, tarihsel deneyimlerin ve medeniyet aidiyetlerinin kesiştiği sınır bölgelerinde yoğunlaştığı vurgulamaktadır.Bu yönüyle Huntington'ın (1993;1996) yaklaşımı, Kültürel Tektonik Kuramı'ndaki "kültürel gerilimlerin toplumun her alanında homojen biçimde dağılmadığı ve belirli kültürel fay hatlarında yoğunlaştığı" önermesiyle benzerlik taşımaktadır. Ancak, Huntington'un (1993;1996) yaklaşımın analiz düzeyi ve amacı KTK'den farklıdır. Huntington fay hatlarını öncelikle medeniyetler arası jeopolitik çatışmanın potansiyel sınırları olarak kullanmıştır. Kültürel Tektonik Kuramı ise kültürel fay hatlarını yalnızca çatışma bölgeleri olarak değil; geleneksel-modern, yerel-küresel, kırsal-kentsel, eski kuşak-yeni kuşak, ana akım-alt kültür ve görünür-görünmez gibi karşıtlıklar boyunca kültürel gerilimin yoğunlaştığı değişken toplumsal alanlar olarak değerlendirmektedir.

Kültürel bellek, fay hatları ve artçı etkiler

Miryam Sas'ın (2002) kitabında (Fault Lines: Cultural Memory and Japanese Surrealism) fay hattı ve artçı etkiler kavramını kültürel bellek ve kültürlerarası aktarım bağlamında kullanan diğer bir kişidir. O'na göre Fransız sürrealizminin Japonya'ya aktarılmasını basit ve doğrusal bir etki ilişkisi yerine kültürel bellekte meydana gelen yer değiştirmeler, kopukluklar ve kültürel artçı etkiler (fault lines) üzerinden incelemek daha doğru olacaktır. Kültürel hareket başka bir kültüre olduğu gibi aktarılmamakta; yeni dilsel, tarihsel ve ulusal bağlamda parçalanmakta, dönüştürülmekte ve yeniden üretilmektedir. Kültürlerin kendi içlerindeki süreksizlikler, zaman zaman meyana gelen kırılmalar, yalnızca kopuş kaynağı işlevi görmez, uzak kültürler arasında üretken karşılaşmaların oluşabileceği alanlar da oluşturabilir. Bu yüzden kültürel etkileşimde ilk karşılaşmadan sonra da kültürel bellekte devam eden kültürel artçı etkiler üretilmektedir. Sas'ın (2002) yaklaşımındaki bu kavram ile Kültürel Tektonik Kuramı'nın "artçı kültürel etkiler" kavramı birbirine yakındır. Her iki yaklaşım da kültürel kırılma sonrasında önceki kültürel biçimlerin tamamen ortadan kalkmadığını ve geçmiş kültürel unsurların yeni yapı içerisinde dönüştürülerek varlığını sürdürdüğünü kabul etmektedir. Ancak Sas (2002), genel bir kültürel rejim değişimi modeli geliştirmekten çok, kültürel bellek ve avangart sanatın uluslararası aktarımı üzerinde durduğu olgunun küçük bir bölümünü açıklamakla yetinmiştir.

Kültürel Tektonik Kuramı'nın Literatür Karşısındaki Konumu

İncelenen çalışmalara bakıldığında tektonik metaforunun kültür ve sosyal bilimler alanında daha önce farklı biçimlerde kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle Kültürel Tektonik Kuramı'nın özgünlüğü, "cultural tectonics" ifadesinin veya jeolojik metaforların ilk kez kullanıldığı iddiasına dayandırılamaz. Hayward (2000) kavramı küreselleşme, maddi koşullar ve kültürel teknolojiler arasındaki eşitsiz ilişkileri eleştirmek için; Chen (2012) kültürlerarası karşılaşma, göç, iletişim, egemenlik ve melezleşmeyi açıklamak için; Hanson (2013) teknolojinin kültürel kurumlar, değerler ve anlamlar arasında meydana getirdiği sarsıcı yeniden hizalanmaları göstermek için kullanmıştır. Reger ve arkadaşları (1994) ve Winch (1994) tektonik değişimi örgütsel ataleti aşan ve yeni bir örgütsel kimlik meydana getiren değişim süreci olarak kavramsallaştırmıştır. Huntington (1993;1996) fay hatlarını medeniyetler arası çatışma sınırlarıyla, Sas (2002) ise kültürel bellek, yer değiştirme ve kültürlerarası aktarımın artçı etkileriyle ilişkilendirmiştir. Bunun yanında Ready'nin (2012) Cultural Tectonics adlı çalışmasında bu metafor sosyal psikolojinin konularını açıklamakta örneğin toplumlarda görülmeyen gerilimlerin (ırkçılık gibi) birikmesi sonucunda gerilim ürettiğini ardından bireysel ve toplumsal kırılmaları başlatabildiğini açıklamak için kullanılmış olup, kültürel üretim alanlarının tarihsel dönüşümü için kullanmamıştır.

Bu çalışmaların (Hayward, 2000; Chen 2012; Reger et al. 1994; Winch, 1994; Hanson, 2013; Huntington, 1993-1996; Sas, 2002; Reay, 2012) hiçbirinde ekonomik, siyasal, teknolojik ve demografik kuvvetlerin kültürel gerilim üretmesi; bu gerilimlerin değişken kültürel fay hatlarında yoğunlaşması; belirli bir eşik sonrasında kültürel kırılma meydana getirmesi; kırılmanın yeni bir kültürel rejime dönüşmesi ve önceki rejimin artçı etkiler biçiminde varlığını sürdürmesi tek bir döngüsel mekanizma içerisinde birlikte ele alınmamıştır. Bu nedenle Kültürel Tektonik Kuramı'nın özgün katkısı şu şekilde ifade edilebilir. Kültürel Tektonik Kuramı, tektonik metaforunu ilk kez kültürel alana aktarma iddiasında değildir. Kuramın özgünlüğü, sosyal bilimlerde daha önce ayrı kuramsal gelenekler içerisinde ele alınan yapısal kuvvet, toplumsal gerilim, kültürel sınır, kritik kırılma, hegemonik rejim ve kültürel kalıntı kavramlarını; tektonik kuvvetler, kültürel gerilim, kültürel fay hatları, kültürel kırılma, kültürel rejim ve artçı kültürel etkilerden oluşan bütünleşik ve döngüsel bir kültürel değişim mekanizması içerisinde yeniden kavramsallaştırmasında bulunmaktadır.

Kuramın keşfedici uygulama alanı açısından Türk müziğinin seçilmesi

Türk müziği, sahip olduğu tarihsel derinlik, kuramsal zenginlik ve geniş kültürel alanı nedeniyle müzikoloji, etnomüzikoloji ve kültür çalışmaları açısından önemli bir inceleme alanıdır (Çak, 2017). Tarihsel süreç içerisinde Orta Asya'dan Anadolu'ya, Osmanlı müzik geleneğinden, Cumhuriyet dönemi müzik politikalarına ve günümüz popüler müzik pratiklerine uzanan çok katmanlı bir yapı içinde biçimlenmiştir. Feldman (1996), Osmanlı saray müziğini makam anlayışı, bestecilik geleneği ve çalgı repertuvarı bağlamında ele alan önemli bir müzikolog olarak Osmanlı-Türk müziği kültürünün dünya çapında önemli bir inceleme alanı olduğunu belirtmektedir. Türk müziğinin kuramsal derinliği özellikle makam sistemi (Özkan, 2006), perde ilişkileri (Arel, 1968), melodik seyir özellikleri (Özkan, 2006) ve icra gelenekleri (Behar, 1998) üzerinden incelendiğinde müthiş bir derinliğe sahip olduğu görülmektedir. Makam gibi modal bir yapı ve müzikolojik nazariyat Türk müziğinde melodik yönelim, seyir ve ifade olanakları açısından makam sistemini merkezi bir araştırma nesnesi konumuna sokmaktadır (Signell, 1977). Bu çerçevede Türk müziği müzikologların her zaman ilgisini çekmiştir. Türk müziği, kuramsal yapısının yanı sıra toplumsal yaşamla kurduğu ilişki bakımından da dikkat çekicidir (Akdağoğlu, 2026). Farklı toplumsal kesimlerin ve medeniyetlerin deneyimlerini (Fırat, 2019), aidiyet biçimlerini (Akbaş, 2023) ve kimlik arayışlarını (Ayas, 2024) içerirken, aynı zamanda göç (Akdağoğlu, 2026), kentleşme (Akbaş, 2023), modernleşme (Çak, 2017) ve kültürel dönüşüm (Furkan, 2025) gibi toplumsal süreçlerin müziksel pratikleri üzerinden anlamlandırılabildiği önemli bir kültürel zemin oluşturmaktadır (Stokes, 2010).

Türk müzik kültürü tarihsel süreç içinde estetik üretimin ötesine geçerek modernleşme, kimlik, aidiyet ve toplumsal dönüşüm kavramları ekseninde değerlendirilebilen çok boyutlu bir kültürel inceleme alanı niteliği kazanmıştır (Ayas, 2014). Cumhuriyet'in ilanı ile Türkiye'de sadece siyasi rejim değişmemiş aynı zamanda toplumsal, kültürel ve kurumsal alanlarda yeni bir modernleşme dönüşüm süreci başlamıştır (Çak, 2017). Türkiye'de modernleşme süreci,

Tanzimat'tan Cumhuriyetin ilk yıllarına uzanan dönemde kültürel dönüşümlerle şekillenmiştir. Bu dönüşüm müzik alanında da yeni arayışları beraberinde getirmiştir (Çelikel-Özkul, 2021). Bu dönemde Türk müziğinin nasıl tanımlanacağı tartışmaları yalnızca estetik bir mesele olarak değil ulusal kimlik inşası ve Batılılaşma politikaları ile ilgili bir dönüşüm olarak ele alınmıştır. Ziya Gökalp'in düşüncelerinden etkilenen Cumhuriyet kadroları halk müziği unsurlarını Batı müziği teknikleriyle birleştirerek modern ve ulusal bir müzik anlayışı oluşturmayı hedeflemişlerdir. Bununla birlikte dünyada kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, kentleşme, göç ve kültürel etkileşim süreçleri müzik beğenilerini dönüştürmüştür. Bu durum Türkiye'de de geleneksel, yerel ve modern müzik anlayışlarının birarada tartışıldığı yeni bir kültürel zemin oluşturmuştur (Usta, 2010). Cumhuriyet dönemi modernleşmesinde müziğin hem kültürel reformların hem de toplumsal yönlendirme çabalarının önemli bir parçası olarak konumlandırıldığını göstermektedir (Akkor, 2008). Bu nedenle Türk müziğinde yaşanan değişimler, modernleşme sürecinin kültürel ve toplumsal etkilerini görünür kılan önemli göstergelerden biri olarak değerlendirilmektedir (Çelikel-Özkul, 2021).

Türkiye'de modernleşme süreci eski- yeni, geleneksel- modern ve yerel-batılı karşıtlıklar üzerinden yeniden tanımlanmasına neden olmuştur (Fırat, 2019). Bu bağlamda Türkiye'de modernleşme süreci, kültür, toplumsal bellek, kimlik arayışlarının, aidiyet biçimlerinin yeniden üretildiği dinamik bir alan haline gelmiştir (Ayas, 2024). Cumhuriyet sonrası dönemde hem Türkiye'de hem de dünyada yaşanan toplumsal ve kültürel dönüşümler toplumsal ve kültürel alanın yeniden biçimlenmesine neden olmuştur.

Bu zamana kadar Türk müziği araştırmacılarının, müzik sosyologlarının Türk müziğini etkileyen unsurlar, değişim ve dönüşümündeki betimlerin ilgili alan yazına önemli katkılar sunduğu şüphe getirmez. Ancak artık geniş bir perspektifte kuramsal temelleri olan açıklama sistemlerinin oluşturulmasına çok fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Kültür araştırmaları için ortaya atılan bu kuramın Türk müziğinin açıklanmasında kullanılması bu açıdan oldukça isabetlidir.

Yöntem

Bu çalışma, bütünleştirici kuram geliştirme ve analitik kavramsallaştırma yaklaşımıyla tasarlanmıştır. İlk aşamada kültürel değişim kuramları ve tektonik metaforunun sosyal bilimlerdeki kullanımları sistematik biçimde incelenmiştir. İkinci aşamada ortak mekanizmalar karşılaştırılmıştır. Üçüncü aşamada KTK'nın temel kavramları ve önermeleri türetilmiştir. Dördüncü aşamada çerçeve Türk müzik kültürüne açıklayıcı vaka analizi yoluyla uygulanmıştır.

Bulgular

Kültürel Tektonik Kuramı'nın Geliştirilmesi

Kültürel Tektonik Kuram'ının Amacı

Bu kuram kültürel değişim süreçlerinin nasıl ortaya çıktığını anlamaya yönelik özgün bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Kültürel dönüşümler, yalnızca bireylerin beğeni tercihleri, sanat alanındaki dönemsel eğilimlerle, sanatta meydana gelen yeniliklerle açıklanamaz. Kurama göre kültürel değişimler, ekonomik koşullar, siyasal yönelimler, teknolojik gelişmeler ve demografik hareketliliklerin etkileşimi sonucunda oluşan gerilimlerin birikmesiyle şekillenmektedir. Kuramda kültürel değişimin lineer bir düzlemde meydana gelen bir olgu olmadığı gerilim, birikim ve kırılımlara ilerleyen dinamik bir yapıda olduğu ele alınmaktadır.

Kültürel değişimi çatışma, gerilim ve yapısal dönüşüm ekseninde ele alan kuramsal yaklaşımlar (Marx'ın (1976) Çatışma Kuramı, Bourdie'nin (1993) kültürel üretim alanı, Giddens'in (1984) Yapılaşma Kuramı gibi) dönüşümün bazı dönemlerde neden hızlandığını ve belirli tarihsel alanlarda neden radikal değişimlere yol açtığını açıklamaya çalışmaktadır.

Kültürel Tektonik Kuramı'na göre kültürel dönüşüm doğrusal biçimde ilerleyen bir süreç değildir. Dönüşüm, uzun zaman içinde biriken toplumsal dinamiklerin belirli eşik noktalarında yoğunlaşmakta ve kültürel yapıda hızlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Kültürel yapılarda gözlenen dönüşümler, görünür bir değişim haline gelmeden önce uzun bir tarihsel ve toplumsal birikim sürecinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kültürel dönüşümü açıklarken yalnızca ortaya çıkan sanat ürünleri, söylemler ve pratikler değil bu oluşumlara zemin hazırlayan tarihsel süreç ve toplumsal dinamikler dikkate alınmalıdır (Alexander, 2003; Archer, 1995).

Kültürel Tektonik Kuram'ının Temel Varsayımları ve Önermeleri

Kültürel Tektonik Kuramı, kültürel değişim sürecini açıklarken bazı temel varsayım ve önermeler hareket etmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

- Kültürel değişim, lineer ve doğrusal değil, belirli dönemlerde hızlanan ve yoğunlaşan dönüşümler şeklinde gerçekleşir.
- Kültürel sistemlerde meydana gelen değişimler ve dönüşümler; ekonomik, siyasal, teknolojik ve demografik süreçlerin oluşturduğu tektonik kuvvetlerden etkilenmektedir.
- Tektonik kuvvetler doğrudan kültürel değişim üretmez; öncelikle kültürel sistem içerisinde kültürel gerilim birikmesine neden olurlar. Kültürel dönüşümlerin olması için uzun süreli toplumsal gerilimlerin olması gerekir.
- Kültürel gerilimler toplumun her alanında homojenize değildir; belirli kültürel fay hatlarında yoğunlaşmaktadır.
- Kültürel fay hatlarında biriken gerilimler, belirli eşikleri aştığında kültürel kırılmalar meydana getirirler.
- Kültürel kırılmalar, yeni kültürel rejimlerin ve dönemlerin ortaya çıkmasını sağlar.
- Kültürel rejimler sadece kültürel ürünleri değil, toplumsal kimlikleri, yaşam tarzlarını ve anlamlandırma biçimlerini de etkilemektedir
- Yeni kültürel rejimlerin ortaya çıkmasıyla eski kültürel rejimler tamamen yok olmayıp, az yoğunlukla varlıklarını artçı kültürel etkiler şeklinde sürdürürler.
- Her yeni kültürel rejim zamanla yeni gerilimler üretmekte ve gelecekte ortaya çıkacak kültürel kırılmaların temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle kültürel değişim sonu olan bir süreç değil, sürekli yeniden üretilen tektonik dönüşüm döngüsüdür.
- Müzik kültürü, toplumsal dönüşümlere duyarlı yapısı nedeniyle kültürel tektonik süreçlerin gözlemlenebileceği önemli kültürel alanlardan biridir.

Kültürel Tektonik Kuramının Temel Kavramları

Tektonik Kuvvetler

Bu kavram, kültürel yapıların altında işleyen kültürel değişime etki eden siyasal, ekonomik, teknolojik, demografik süreçleri ifade eder. Kültürel değişimlerin gerçekleşmesi bireysel tercihlerle değil çok boyutlu, toplumsal, teknolojik, ekonomik dönüşümlerle olur Kuramdaki tektonik kuvvetler, jeolojideki levha hareketlerinin yeryüzünde gerilim birikimine neden olmasına benzetilebilir. Ekonomik yapıların, kültürel sistemlerin altında işleyen temel yapısal kuvvetlerden biri olması (Marx,1975), küreselleşmenin yerel kültürleri etkilemesi (Appadurai, 1996), dijitalizasyonun kültürel üretim ve tüketimi değiştirmesi (Castells, 2010), küreselleşmenin ve yeni kültürel teknolojilerin Batı dışındaki toplumlarda meydana getirdiği eşitsiz etkileri (Hayward, 2000), teknolojik değişimin kültürü etkilemesi (Hanson, 2013) örnek verilebilir. Tektonik kuvvetler, kültürel gerilimin birikmesine neden olur, ancak bu her zaman kültürel değişimle sonuçlanmayabilir. Ancak kültürel değişimin oluşması için tektonik kuvvetlerin olması ön koşuldur. Türkiye'de 1970'lerde başlayan köyden kente göç hareketleri, 2000'li yıllarda başlayan dijitalizasyon tektonik kuvvetlere örnek olarak gösterilebilir.

Kültürel Gerilim

Bu kavram, toplumdaki farklı değer sistemleri, kimlik tanımları, ekonomik yapılar, teknolojik dönüşümlerde meydana gelen uyumsuzluklar sonucunda oluşan kültürel değişimin itici gücü olarak ifade edilebilir. Sınıfsal çelişkiler ve üretim ilişkilerinden kaynaklanan karşıtlıkları toplumsal değişimin temel kaynaklarından biridir (Marx, 1976), toplumsal çatışmalar yalnızca yıkıcı bir süreç değil, toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlenmesine yol açar (Coser, 1956), toplumsal yapılardaki otorite konumlarının eşitsiz dağılımı sürekli çatışma potansiyeli doğruru (Dahrendorf, 1959). Chen'in (2012) ültürel tektonik yaklaşımında güçlü ve zayıf kültürlerin karşılaşması; egemenlik, görünmezleşme, kültürel melezleşme ve yeniden ortaya çıkma süreçleri meydana getirir ve Hanson'ın (2013) yaklaşımında ise teknolojik yenilikler, daha önce belirli bir uyum içerisinde bulunan kültürel kurumlar, anlamlar ve değerler arasında yeni

uyuşmazlıklar üretir. Kültürel Tektonik Kuramı, bu kuramsal yaklaşımlardan hareketle kültürel gerilimi; geleneksel değerlerle yeni yaşam biçimleri, yerel kültürle küresel kültür, kırsal yaşamla kentsel yaşam, kültürel üreticilerle piyasa kurumları veya farklı kuşakların beklentileri arasında uzun süre varlığını sürdürebilen yapısal uyumsuzluk olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan kültürel gerilim, tektonik kuvvetlerle kültürel kırılma arasında bulunan temel aracı mekanizmadır.

Kültürel Tektonik Kuramı'na göre tektonik kuvvetler, kültürel gerilim üretir. Kültürel gerilimler de kültürel kırılmalara yol açabilir. Bu yüzden kültürel alanlarda geleneksellik-modernlik, yerel kültür-küresel kültür, eski kuşak-yeni kuşak, görünür-görünmez alan arasında bu tür gerilimler ortaya çıkar. Kültürel Tektonik Kuramı'na göre kültürel gerilim her zaman çatışma olduğu anlamına gelmeyip, yapısal baskı şeklinde de var olabilir. Türkiye'de kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş sürecinde yaşanan çatışmalar kültürel gerileme örnek verilebilir. Bu gibi kültürel gerilim çeşitleri kültürel dönüşümlere neden olmuşlardır.

Kültürel Fay Hatları

Bu kavram, kültürel gerilimlerin toplumun her alanında homojen olmayıp, bazı toplumsal ve kültürel alanlarda kültürel gerilime ve değişime daha duyarlı bölgeler halinde oluşabileceğini ifade eder. Huntington'ın (1993) yaklaşımında medeniyetler arasındaki sınırlar, çatışma potansiyelinin yoğunlaştığı "fay hatları" olup, toplumsal gerilimlerin bütün topluma eşit biçimde dağılmadığını ve farklı kültürel aidiyetlerin karşılaştığı sınır bölgelerinde yoğunlaşabilmektedir. Lau ve Murnighan (1998) örgütsel davranış literatüründeki group faultlines yaklaşımında yaş, cinsiyet, meslek, kıdem, eğitim ve etnik köken gibi birbiriyle örtüşen özelliklerin bir grubu nispeten homojen alt gruplara ayırabilmektedir. Grup üyelerinin birden fazla özelliğinin aynı ayrım çizgisi üzerinde birleşmesi, grup içerisindeki fay hattını güçlendirmekte; iletişim sorunlarını, kutuplaşmayı ve alt grup çatışmalarını artırabilmektedir. Sas'ın (2001)yaklaşımında kültürel sınırlar yalnızca çatışma veya kopuş noktaları değildir; kültürel belleğin yer değiştirdiği, geçmiş kültürel unsurların yeni bağlamlarda dönüştürüldüğü ve farklı kültürlerin üretken biçimde karşılaşabildiği alanlardır. Kültürel Tektonik Kuramı, bu yaklaşımları genişleterek kültürel fay hatlarını sabit coğrafi veya medeniyetler arası sınırlar şeklinde değerlendirmemektedir.

KTK'ye göre kültürel fay hatlarında, kültürel gerilimlerin eşik değerini aştığında kültürel kırılmaların oluşma olasılığı daha yüksektir. Kültürel fay hatları hem gerilim üretme hem de kültürel değişim üretme kapasitesine sahiptir. Bu kültürel fay hatları, bölge ve zaman göre de değişim gösterebilir.

Kültürel Kırılma

Kültürel Kırılma kavram, tektonik kuvvetlerin oluşturduğu kültürel gerilimler kültürel fay hatlarında belli eşik üzerinde mevcut kültürel düzeninin baskınlığını kaybetmesi, yeni kültürel biçimlerin daha görünür hale gelmesini ifade eder. Kültürel Kırılma kavramı, Kuhn'un (1962) paradigma değişimi yaklaşımı, tarihsel kurumsalcılıktaki kritik dönemeç (Swell, 2005) ve yol bağımlılığı tartışmaları ile kesintili denge modelleriyle ilişkilidir (Mahoney, 2000; Pierson, 2000). Kuhn (1962), bilimsel gelişmelerin kümülatif ya da doğrusal değil paradigmatik değişimler şeklinde olmasıyla açıklar. Tarihsel kurumsalcılık içerisinde geliştirilen kritik dönemeç yaklaşımı (Swell, 2005), tarihsel gelişimin belirli dönemlerde ortaya çıkan alternatif yollar arasından yapılan seçimlerle biçimlendiğini savunmaktadır. Kritik dönemeçler, mevcut kurumsal düzenin görece açık hâle geldiği ve farklı tarihsel yolların mümkün olduğu dönüştürücü zaman aralıklarıdır. Bu dönemlerde yapılan tercihler, sonraki gelişmeler üzerinde uzun süreli etkiler meydana getirebilir. Yol bağımlılığı yaklaşımı (Mahoney, 2000; Pierson, 2000) ise geçmişte yapılan kurumsal tercihlerin zaman içerisinde kendilerini güçlendiren mekanizmalar üreterek sonraki seçenekleri sınırlandırdığını göstermektedir. Bir kez benimsenen kurumlar ve uygulamalar, artan getiriler, öğrenme etkileri ve koordinasyon mekanizmaları aracılığıyla kalıcı hâle gelebilir. Dolayısıyla kültürel veya kurumsal sistemlerin dönüşebilmesi, yalnızca yeni bir seçeneğin ortaya çıkmasına değil, mevcut yolun yeniden üretim mekanizmalarının zayıflamasına da bağlıdır. Kesintili denge yaklaşımı Gersick (1991) da sistemlerin uzun istikrar dönemleriyle kısa fakat yoğun dönüşüm dönemleri arasında hareket ettiğini ileri sürmektedir. Farklı disiplinlerde geliştirilen değişim modellerini karşılaştırarak sistemlerin uzun denge dönemlerinin ardından temel bileşenlerini kısa zaman aralıklarında yeniden düzenleyebildiğini göstermiştir. Romanelli ve Tushman (1994) ise örgütsel dönüşümlerin çoğunlukla birbirinden bağımsız küçük değişikliklerle değil, strateji,

yapı ve güç ilişkileri gibi birden fazla alanda aynı anda meydana gelen hızlı ve süreksiz değişimlerle gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

Kültürel Tektonik Kuram'a göre kültürel kırılma, bir anda ve nedensiz biçimde ortaya çıkan değişim anlamına gelmemektedir. Kültürel kırılma; ekonomik, siyasal, teknolojik ve demografik tektonik kuvvetlerin meydana getirdiği gerilimlerin kültürel fay hatlarında birikmesi ve belirli bir eşiği aşması sonucunda mevcut kültürel düzenin baskınlığını kaybetmesi, yeni ifade, üretim ve anlamlandırma biçimlerinin görünür hâle gelmesi sürecidir. Kültürel değişimler, kültürel kırılmalarla gerçekleşir. Kültürel kırılmalar, kültürel sistemin tümünü etkileyen yapısal dönüşümleri de başlatır. Türkiye'de kırsaldan kente göç sürecinde arabesk müzik kültürünün ortaya çıkması buna örnek verilebilir.

Kültürel Rejim

Bu kavram, kültürel kırılma sonrasında oluşan yeni kültürel baskın düzeni ifade eder. Kültürel rejim kavramındaki baskın düzen ya da egemen anlayış; Gramsci'nin (1971) kültürel hegemonya yaklaşımında yer alan toplum tarafından kabul gören yapılar (yaşam biçimi, semboller, estetik anlayış gibi), Foucault'nun (1980) söylem ve iktidar ilişkilerine yönelik çalışmalarında, Bourdieu (1993) de kültürel alanlardan hangilerinin değerli, meşru ve üstün olarak kabul görmelerine yönelik kuramsal açıklamalarında yer almaktadır.

Kültürel rejimler statik değil dinamik yapıda olup, her zaman yeni gerilimler üretme potansiyeline sahiptir. Kültürel değişimler, kültürel rejimlerin dönüşümleri olarak değerlendirilebilir. Kültürel rejim kavramı, Gramsci'nin hegemonya yaklaşımıyla kesişmekle birlikte Kültürel Tektonik Kuramı yalnızca baskın kültürel düzenin nasıl meşrulaştırıldığına odaklanmamaktadır. Kuram, bu düzeni önceleyen tektonik kuvvetleri, gerilim birikimini, kültürel fay hatlarının oluşmasını ve kırılma sürecini de aynı açıklama mekanizmasına dâhil etmektedir. Böylece kültürel rejim, tek başına bir baskınlık durumu değil, uzun süreli bir dönüşüm sürecinin sonucunda meydana gelen tarihsel bir düzen olarak ele alınmaktadır.

Artçı Kültürel Etkiler

Artçı Kültürel Etkiler kavramı, kültürel kırılma sonucu oluşan yeni kültürel rejimlerde, eski kültürel rejimle ilgili her şeyin yok olmayıp, farklı yoğunluklarla varlıklarını sürdürmesi durumun ifade eder. Bu kavramın kuramsal temellerine bakıldığında Williams (1977), kültürel sistemlerde egemen, kalıntısal ve ortaya çıkan kültürel biçimlerin aynı anda var olabileceğini, Assmann (2011) ise kültürel bellekte geçmişe ait unsurları geleceğe taşıyarak kültürel sürekliliğin oluşumuna katkı sağlayabileceğini, Sas (2001), kültürlerarası aktarımı doğrusal bir etki ilişkisi şeklinde açıklamak yerine kültürel bellekte meydana gelen yer değiştirmeler, kırılmalar ve artçı etkiler açıklanabileceğini belirtmişlerdir.

Eski kültürel biçimler kimi zaman dönüşür, kimi zaman sınırlı toplumsal gruplarda hala varlığına devam edebilir. Artçı kültürel etkiler, kültürel süreklilik ile kültürel değişim arasındaki ilişkinin anlaşılmasında önemli bir analitik araç olabilir.

Tablo 1. Kültürel Tektonik Kuramı'nın temel kavramlarının mevcut yaklaşımlarla karşılaştırılması

KTK kavramı	Benzer mevcut kavram	Mevcut yaklaşımın sınırı	KTK'nın eklediği yenilik
Tektonik kuvvetler	Yapısal koşullar; tarihsel materyalizm; teknoloji-toplum ve küreselleşme yaklaşımları (Marx, 1976; Appadurai, 1996; Castells, 2010; Hayward, 2000; Hanson, 2013)	Etkenleri ayrı ayrı ele alır	Dört yapısal kuvveti ortak mekanizmada birleştirir
Kültürel gerilim	Çatışma ve çelişki yaklaşımları (Coser, 1956; Dahrendorf, 1959; Marx, 1976; Chen, 2012)	Gerilimin nerede yoğunlaştığını açıklamaz	Fay hattı ve eşik mekanizması önerir
Kültürel fay hatları	Medeniyetler arası fay hatları, grup fay hatları ve kültürel sınırlar (Huntington, 1993; Lau & Murnighan, 1998; Sas, 2001)	Öncesindeki birikim süreci sınırlıdır	Kuvvet-gerilim-eşik bağlantısı kurar
Kültürel kırılma	Kritik dönemeç, paradigma değişimi, yol bağımlılığı ve kesintili denge (Kuhn, 1962; Gersick, 1991; Romanelli & Tushman, 1994; Mahoney, 2000; Pierson, 2000)	Rejim oluşum döngüsünü tamamlamaz	Kırılma sonrası baskın düzeni süreç içine yerleştirir
Kültürel rejim	Kültürel hegemonya, söylem rejimi ve kültürel üretim alanı (Gramsci, 1971; Foucault, 1980; Bourdieu, 1993)	Yeni kırılmalarla ilişkisi sınırlıdır	Eski rejimi sonraki döngünün etkin unsuru sayar
Artçı kültürel etkiler	Kalıntısal kültür ve kültürel bellek (Williams, 1977; Sas, 2001; Assmann, 2011)	Etkenleri ayrı ayrı ele alır	Dört yapısal kuvveti ortak mekanizmada birleştirir

Tablo 1, Kültürel Tektonik Kuramı'nın temel kavramlarının mevcut kuramsal yaklaşımlardan bütünüyle bağımsız olmadığını, ancak bu kavramları ortak ve döngüsel bir değişim mekanizması içerisinde yeniden yapılandırdığını

göstermektedir. KTK'nın özgün katkısı, yapısal kuvvetlerden başlayarak gerilim, fay hattı, kırılma, kültürel rejim ve artçı etkiler arasındaki ardışık ilişkiyi bütüncül biçimde açıklamasıdır.

Kültürel Tektonik Kuramı'nın Operasyonelleştirilmesi

Kültürel Tektonik Kuramı kavramsal bir açıklama modeli olmasının yanında farklı kültürel alanlarda uygulanabilir bir analitik çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle kuramda tanımlanan her kavramın araştırmalarda gözlenebilecek göstergeler aracılığıyla operasyonelleştirilmesi önem taşımaktadır. Burada önerilen göstergeler zorunlu ölçütler değil, araştırmanın bağlamına göre uyarlanabilecek analitik göstergeler olarak değerlendirilmelidir. Böylece farklı araştırmacılar aynı kültürel süreci benzer ölçütler üzerinden inceleyebilir ve kuramın açıklayıcılığı ampirik olarak sınanabilir.

Tablo 2. Kültürel Tektonik Kuramı analiz çerçevesi

KTK Kavramı	Gözlenebilir göstergeler
Tektonik Kuvvetler	Göç hareketleri, kentleşme, ekonomik krizler, teknoloji kullanımı, demografik değişim, eğitim düzeyi
Kültürel Gerilim	Basın tartışmaları, kültürel polemikler, sansür, kimlik tartışmaları, kuşak çatışmaları
Kültürel Fay Hatları	Yeni alt kültürlerin oluşması, müzik çevrelerinin ayrışması, estetik kutuplaşmalar, kültürel kümelenmeler
Kültürel Kırılma	Yeni müzik türünün görünür hâle gelmesi, repertuvar değişimi, devlet politikalarının değişmesi, dinleyici tercihlerinde ani değişim
Kültürel Rejim	Eğitim programları, medya hâkimiyeti, kurumsallaşma, ödül sistemleri, baskın estetik anlayış
Artçı Kültürel Etkiler	Geleneksel türlerin devamı, nostaljik yeniden üretimler, melez müzikler, eski repertuvarın yaşamaya devam etmesi

Tablo 2'deki göstergeler, kuramın ampirik çalışmalarda uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla önerilmektedir. Araştırmanın kapsamına göre göstergeler genişletilebilir veya daraltılabilir. KTK'nın amacı belirli sayısal eşikler oluşturmak değil, kültürel dönüşüm süreçlerini sistematik ve karşılaştırılabilir biçimde analiz edebilecek ortak bir değerlendirme çerçevesi sunmaktır.

KTK'de dönemlerin belirlenmesinde *Tektonik Eşik İlkesi* işe koşulur. Bu ilke, kültürel tektonik süreçlerde yeni bir dönemin başlaması, tek bir göstergenin değişmesiyle değil, tektonik kuvvet, kültürel gerilim ve kültürel fay hattı göstergelerinin aynı tarihsel süreç içerisinde birlikte yoğunlaşmasıyla ortaya çıkan kritik eşiğin aşılmasıyla gerçekleşmektedir.

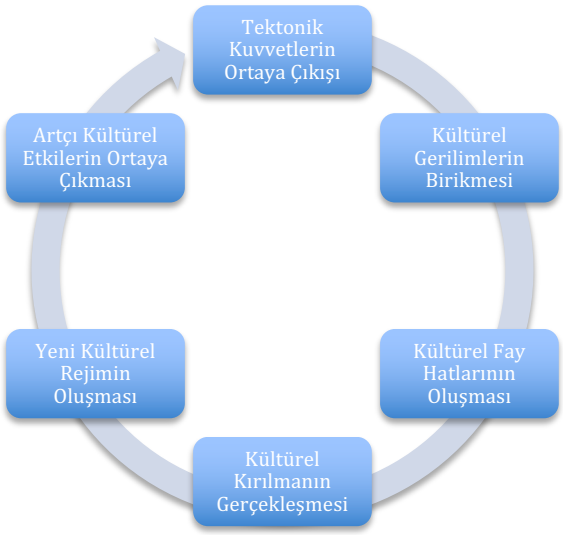
Bunun yanında Kültürel Tektonik Değişim Endeksi (KTDİ) geliştirilebilir. Kültürel Tektonik Değişim Endeksi; Tektonik Kuvvet Endeksi ile kentleşme, göç, teknoloji, ekonomi ve demografideki değişimleri; Kültürel Gerilim Endeksi ile medya tartışmaları, kutuplaşma, yasaklar ve kimlik çatışmalarını; Kültürel Fay Hattı Endeksi ile alt kültür oluşumu, kuşak ayrışması ve estetik kutuplaşmayı; Kültürel Kırılma Endeksi ile yeni türlerin görünürlük kazanmasını, repertuvar ile üretim-dağıtım biçimlerindeki dönüşümü; Kültürel Rejim Endeksi ile baskın müzik anlayışını, medya ve piyasa hâkimiyetini, kurumsallaşmayı; Artçı Kültürel Etkiler Endeksi ile ise eski kültürel unsurların devamlılığını, nostaljik yeniden üretimleri ve kültürel melezleşmeyi analiz etmeye yönelik göstergeler sunmaktadır. Bu endeks, kültürel dönüşüm süreçlerinin belirli bir zaman dilimindeki yoğunluğunu ve yönünü sayısal olarak ölçmeyi değil, farklı dönemlerin ortak analitik göstergeler üzerinden sistematik ve karşılaştırılabilir biçimde değerlendirilmesini amaçlayan kavramsal bir değerlendirme çerçevesi olarak önerilmektedir.

Kültürel Tektonik Kuramının İşleyiş Süreçleri

Kültürel Tektonik Kuramı, kültürel değişimi açıklamak için birbiri ile bağlantılı altı temel aşama önermektedir. Bu aşamalar düz ve tek yönlü bir ilerleme çizgisinden çok birbirini etkileyen ve zaman içinde yeniden üretilebilen dinamik süreçler olarak değerlendirilmelidir. Kurama göre kültürel değişim yalnızca görünür hale gelen estetik ve sanatsal biçimlerle sınırlı değildir. Bu değişimin arka planında daha önce başlayan ekonomik, teknolojik ve toplumsal dinamikler bulunmaktadır.

Tablo 3. Kültürel Tektonik Kuramının işleyiş süreçleri

Süreçler	**Süreç Adı**	**Açıklaması**
Birinci Aşama	Tektonik Kuvvetlerin Ortaya Çıkışı	Kültürel değişim süreci ekonomik, siyasal, teknoloijik ve demografik dinamiklerin kültürel yapı üzerinde baskı oluşturmasıyla başlamaktadır. Göç, kentleşme, dijitalleşme ve küreselleşme gibi süreçler kültürel dönüşümün zeminini hazırlayan tektonik kuvvetler olarak değerlendirilmektedir.
İkinci Aşama	Kültürel Gerilimlerin Birikmesi	Tektonik kuvvetlerin etkisiyle kültürel sistem içinde farklı değerler, yaşam biçimleri ve kimlikler arasında uyumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Gelenek- modernlik, yerel-küresel kültür ve kuşaklar arası farklılıklar bu gerilimlerin başlıca kaynaklarıdır. Bu aşamada değişim henüz açık biçimde görünmez ancak; kültürel yapının arka planında dönüşümü hazırlayan bir birikim süreci devam etmektedir.
Üçüncü Aşama	Kültürel Fay Hatlarının Oluşması	Biriken gerilimler kültürel yapının bazı alanlarında daha yoğun hissedilmeye başlamaktadır. Kimlik, yaşam tarzları, kuşak farklılıkları, kültürel aidiyet ve estetik tercihler bu yoğunlaşmanın görüldüğü başlıca alanlardır. Bu aşamada kültürel fay hatları belirginleşmekte ve dönüşüm ihtimali güçlenmektedir.
Dördüncü Aşama	Kültürel Kırılmanın Gerçekleşmesi	Kültürel gerilimler belirli bir yoğunluğa ulaştığında mevcut kültürel değer sorgulanmaya başlamaktadır. Bu süreçte yeni ifade biçimleri görünür hale gelmekte ve kültürel dönüşüm açık biçimde hissedilmektedir. Bu nedenle kültürel kırılma, ani bir değişimden çok uzun süreli birikimlerin ortaya çıkan kritik bir dönemeç olarak değerlendirilmektedir
Beşinci Aşama	Yeni Kültürel Rejimin Oluşması	Kültürel kırılmanın ardından ortaya çıkan yeni ifade biçimleri zamanla toplumsal kabul kazanmaktadır. Bu süreçte estetik tercihler, kültürel üretim biçimleri ve anlamlandırma pratikleri yeniden düzenlenmektedir. Böylece yeni kültürel eğilimler, belirli bir dönemin baskın kültürel rejimine dönüşmektedir.
Altıncı Aşama	Artçı Kültürel Etkilerin Ortaya Çıkması	Yeni kültürel rejimler oluştuğunda önceki kültürel düzenlere ait unsurlar tamamen kaybolmamaktadır. Eski değerler, semboller ve estetik biçimler farklı yoğunluklarda varlığını sürdürmekte ve yeni kültürel yapı içinden yeniden konumlanmaktadır. Böylece kültürel değişim kopuştan çok katmanlı bir süreklilik süreci olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 1. Kültürel Tektonik Kuramı'nda Oluşan Süreçlerin Şematik Gösterimi

Kültürel Tektonik Kuramına göre kültürel değişim bu süreçlerin birbirini izlemesiyle gerçekleşmektedir. Ancak süreç burada sona ermemektedir. Her yeni kültürel rejim zamanla yeni tektonik kuvvetlerle karşılaşmakta, yeni gerilimler üretmekte ve yeni kültürel kırılmaların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle kültürel değişim, sürekli devam eden tektonik bir dönüşüm döngüsü olarak değerlendirilmektedir.

Kültürel Tektonik Kuramının (KTK) Türk Müzik Kültürüne Uygulanması

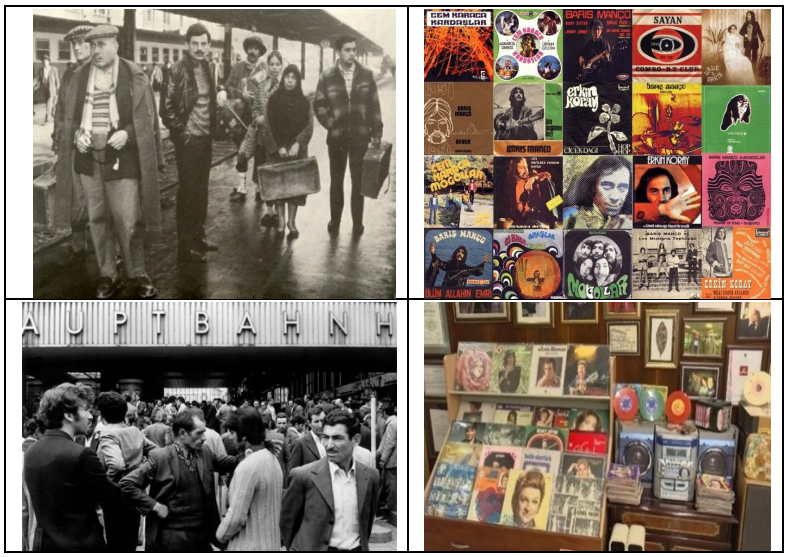
Kültürel Tektonik Kuramı açısından Türk müzik kültürünün tarihsel gelişimi yalnızca müzik türlerinde meydana gelen değişimlerle açıklanamaz. Bu gelişim, müziğin toplumsal kimlik, kültürel aidiyet, değer aktarımı ve tüketim pratikleri içinde işlevlerin dönüşümleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Bu nedenle çalışmada ele alınan dönemler baskın müzik türlerinden çok müziğin temsil ettiği sosyo kültürel anlamlar ve toplumsal işlevler temelinde belirlenmektedir.

Birinci Tektonik Dönem: Kimlik Kurma Evresi (1960-1975)

Kültürel Tektonik Kuramına göre 1960-1975 yılları, Türk müzik kültüründe geleneksel unsurlar ile modernleşme arayışlarının yeniden ilişkilendirildiği bir kimlik kurma dönemi olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde kentleşme, sanayileşme ve eğitim olanaklarının gelişmesi ve Batı kültürüyle artan temas Türkiye'de yeni toplumsal kimlik arayışlarını beraberinde getirmektedir (Karpat, 1976; Mardin, 1973). 1960 yılı, tektonik kuvvetlerin belirgin biçimde arttığı başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. 1975 yılı ise kültürel gerilim, fay hattı ve kırılma göstergelerinin eş zamanlı olarak görünür hâle geldiği eşik dönem olduğundan ilk tektonik dönemin sonu olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Birinci Tektonik Dönem: Kimlik Kurma Evresi (1960-1975)'nin KTK'a göre çerçevelenmesi

Dönemin TKT Kavramı	**Açıklaması**
Tektonik Kuvvetler	Bu dönemin temel tektonik kuvvetleri, hızlı kentleşme, iç göç ve gençlik hareketleri eğitim düzeyindeki artış ve Batı kültürüyle yoğunlaşan etkileşim sayesinde oluşmaktadır
Kültürel Gerilim	Dönemin başlıca kültürel gerilimi geleneksel değerlerin korunması, modernleşme yönelimi arasında şekillenmektedir. Yerel kültürel mirası sürdürme isteği ile Batılılaşma etkisi, kültürel alanda yeni arayışları ortaya çıkarmıştır.
Kültürel Fay Hatları	Bu süreçte kültürel fay hatları özellikle kırsal ve kentsel yaşam biçimleri, kuşaklar arası değer farklılıkları ve yerel kültür ile Batı kültürü arasındaki etkileşim alanlarında belirginleşmektedir.
Kültürel Kırılma	Anadolu Rock, Anadolu Pop ve protest müzik hareketleri bu dönemde ortaya çıkan önemli kültürel kırılma alanları olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel ezgi, çalgı ve anlatım unsurlarının modern müzik formlarıyla birleşmesi yeni müziksel ifade biçimlerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır (Stokes, 1992).
Kültürel Rejim	Bu dönemde oluşan kültürel rejim ulusal kimlik arayışı ile modernleşme düşüncesini bir araya getirmeye çalışan bir anlayışa dayanmaktadır. Müzik, bu bağlamda toplumsal aidiyetin, kültürel temsilin ve kimlik inşasının önemli araçlarından biri haline gelmiştir
Artçı Kültürel Etkiler	Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği bu dönemde etkisini sürdürmekte olup yeni müzikal yönelimler geleneksel yapıların üzerine inşa edilmiştir.

Şekil 2. Birinci Tektonik Dönem: Kimlik Kurma Evresi (1960-1975)'ne yönelik imgeler (Foto 1. Refiğ, 1964), (Foto 2 Anonim, t.y.), (Foto 3 Münih Kent Arşivi, t.y.), (Foto 4 Bedia Akartürk Sanat Müzesi, t.y.)

Bu çalışmada, Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi çerçevesinde nicel bir endeksleme veya ölçüm gerçekleştirilmemiştir. Çalışmanın temel amacı, Kültürel Tektonik Kuramı'nın kavramsal yapısını ortaya koymak ve Türk müziğinin tarihsel gelişimini bu kuramsal çerçeve doğrultusunda yorumlamaktır. Bu nedenle dönemlendirme, ilgili tarihsel, sosyolojik ve müzikolojik literatür ile araştırmacının kuramsal değerlendirmeleri birlikte dikkate alınarak yapılmıştır. Buna göre 1960-1975 dönemi, tektonik kuvvetlerin giderek arttığı ancak kültürel kırılmanın henüz tamamlanmadığı birikim evresi; 1975 sonrasında ise kültürel gerilim ve fay hatlarının belirginleştiği ve yeni bir kültürel dönemin oluşmaya başladığı ikinci tektonik dönem olarak değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda, önerilen Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi temel alınarak dönemlerin ampirik ölçümlerle sınanması önerilmektedir.

İkinci Tektonik Dönem: Göç ve Uyum Krizi Evresi (1975-1990)

Kültürel Tektonik Kuramına göre 1975-1990 dönemi, yoğun iç göç hareketlerinin ve kentleşme sürecinin yarattığı toplumsal uyum sorunlarının müzik kültürüne yansıdığı bir evredir. Bu dönemde müzik, modernleşmenin yarattığı kimlik sorunlarından çok, kent yaşamına uyum sağlayamayan toplumsal kesimlerin deneyimlerini ifade eden bir araç haline gelmiştir. Tektonik Eşik İlkesi açısından değerlendirildiğinde, bir önceki dönemde biriken tektonik kuvvetlerin bu süreçte kültürel gerilim ve fay hattı göstergelerini kritik eşiğe yaklaştırdığı görülmektedir.

Tablo 5. İkinci Tektonik Dönem: Göç ve Uyum Krizi Evresi (1975-1990)'nin KTK'a göre çerçevelenmesi

Dönemin TKT Kavramı	Açıklaması
Tektonik Kuvvetler	Bu dönemde yoğun kırsaldan kente göçler, ekonomik eşitsizliğin artması, gecekondulaşmasa, 1980 askeri darbesi, kent yoksulluğunun artması tektonik kuvvetleri oluşturmaktadır (Karpat, 1976; Öniş, 1991).
Kültürel Gerilim	Bu dönemde oluşan kültürel gerilim, kırsaldan kente yerleşen insanların kent yaşamına uyum sağlama sürecinde yaşadığı kimlik ve aidiyet sorunlarıdır. Arafta kalan, ne köylü ne de kentli denebilecek bir kesim bu durumları ile kültürel gerilimi oluşturmaktadır (Stokes, 1992).
Kültürel Fay Hatları	Bu dönemdeki kültürel fay hatlarını, kentli köylü ayrımcılığı, sınıfsal farklılıklar, merkez-çevre ilişkileri, geleneksel-modern yaşam biçimleri oluşturmaktadır.
Kültürel Kırılma	Bu dönemdeki kültürel kırılmanın en bariz örneği ve temsilcisi arabesk müziğinin yaygınlaşmasıdır. Bu müzik türünde, dışlanmışlık, yalnızlık, kadercilik ve aidiyet arayışı gibi deneyimleri kültürel ifade tarzı haline gelmiştir (Stokes, 1992).
Kültürel Rejim	Bu dönemde yeni bir kültürel rejim olarak Arabesk rejimi ortaya çıkmıştır. Arabesk yalnızca bir müzik türü değil aynı zamanda dışlanmış kesimlerin, göçmenlerin, kent yoksullarını bir kültürel temsil alanı olmuştur.
Artçı Kültürel Etkiler	Bu dönemde Arabesk rejiminin yoğun ve baskın etkisi görülürken, eski kültürel dönemdeki Anadolu Rock, Türk halk müziği, Türk sanat müziği de etkilerini zayıf olarak sürdürmeye devam ettiği için bu durum artçı kültürel etki kavramıyla açıklanabilir.

Şekil 3. İkinci Tektonik Dönem: Göç ve Uyum Krizi Evresi (1975-1990)'ne yönelik imgeler (Foto5, Ankara Hıdırlıktepe gecekondu yerleşkesi. Videt, 2004), (Foto 6, Dijital platformlarda "Baba" kültürü ve arabesk müzik derlemeleri. Mekan Arabesk (y.y.), (Foto 7, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sabahında Ankara sokaklarında konuşlanan tanklar. Foto 8, Hey Gazetesi, 1 Haziran 1981)

Bu çalışmada İkinci Tektonik Dönem: Göç ve Uyum Krizi Evresi, Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi kapsamında nicel olarak ölçülmemiş; ilgili tarihsel, sosyolojik ve müzikolojik literatür doğrultusunda kuramsal olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte, göç hareketlerinin yoğunlaşması, arabesk müziğin yaygınlaşması ve kültürel kutuplaşmanın belirginleşmesi, bu dönemin tektonik gerilim ve kültürel fay hattı göstergeleri olarak değerlendirilmiştir.

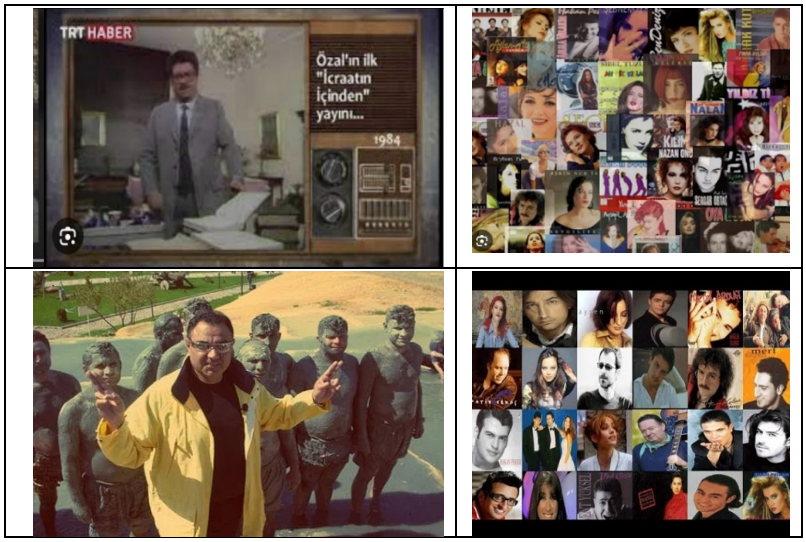
Üçüncü Tektonik Dönem: Küreselleşme ve Tüketim Evresi (1990-2005)

Kültürel Tektonik Kuramına açısından 1990 yılı; Türkiye'nin küresel ekonomi ve medya sistemleriyle daha yoğun bir şekilde bütünleştiği, bireyselleşme ve tüketim kültürünün güç kazandığı yeni tektonik kuvvetlerin aynı dönemde belirginleştiği kritik eşik olarak değerlendirilmiştir (Bali, 2018; Öncü, 1999; Stokes, 2010).Bu dönemde müzik, yalnızca kimlik veya aidiyet üretme aracı olmaktan çıkarak yaşam tarzı ve tüketim kültürünün önemli bir bileşeni haline

gelmiştir. Buna karşılık 2005 yılı ise internet tabanlı müzik paylaşımının yaygınlaşması (Youtube kurulması), dijital platformların müzik tüketiminde belirleyici hâle gelmesi ve sosyal medyanın kültürel üretim süreçlerini dönüştürmeye başlamasıyla yeni bir tektonik dönemin başlangıcını temsil eden ikinci eşik olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle 1990-2005 dönemi, küreselleşme ve tüketim kültürünün Türk müzik kültüründe baskınlaşmaya başladığı geçiş evresi olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 6. Üçüncü Tektonik Dönem: Küreselleşme ve Tüketim Evresi (1990-2005)'nin KTK'a göre çerçevelenmesi

Dönemin TKT Kavramı	**Açıklaması**
Tektonik Kuvvetler	Bu dönemin temel tektonik kuvvetleri, liberal ekonomi politikaları, özelleştirmeler, özel televizyonların yaygınlaşması, medya sektörünün büyümesi, küreselleşme olarak karşımıza çıkmaktadır (Öniş, 1997; Keyder, 2004).
Kültürel Gerilim	Bu dönemde arabesk kültüründen gelen kolektif mağduriyet söyleminin yanında, yükselen bireyselleşme, başarı odaklı yaşam anlayışı kültürel gerilim oluşturmuştur. Yeni kuşaklar kentte doğup büyüyen yeni dönemsel paradigmanın kaynağıdır.
Kültürel Fay Hatları	Bu dönemde, tüketim odaklı yaşam tarzı geleneksel yaşam tarzını yerini aşmış, küresel popüler kültür yerel kültürü boğmaya başlamış, kolektif kimliklerin yerine bireysel kimlikler tercih edilir hale gelerek yeni kültürel fay hatlarını oluşturmuştur.
Kültürel Kırılma	Bu dönemde Türk pop müziği temek kültürel kırılmayı temsil etmektedir. Pop müziği aslında yeni bir müzik kültürü olmanın ötesinde kentli yaşam tarzını, küresel kültür entegrasyonunu, bireysel başarıyı sembolize eder hale gelmiştir.
Kültürel Rejim	Bu dönemin Popüler Kültür Rejimi hakim kültürel rejimdir. Bu kültürel rejimin taşıyıcıları televizyon programları, reklamlar, müzik klipleri magazin kültürüdür.
Artçı Kültürel Etkiler	Artçı kültürel etkilerde, hala arabesk müzik etkisini görmek mümkündür. Ancak popüler kültürel rejimin hegomanyası altında kalmış hatta pop-arabesk hibritleşmeleri de görüşmeye başlamıştır.

Şekil 4. Üçüncü Tektonik Dönem: Küreselleşme ve Tüketim Evresi (1990-2005)'ne yönelik imgeler (Foto 9, Akmeşe, B., & Taşcıoğlu, R. ,2025) (Foto 10, Habertürk Kültür Sanat, 2026) (Foto 11 Saadettin Teksoy, Foto 12, Pop Müzik Arşivi, 2018).

Bu çalışmada 1990-2005 dönemi, Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi kapsamında nicel olarak ölçülmemiştir. Dönemlendirme; küreselleşme, medya teknolojilerindeki dönüşüm, tüketim kültürünün yaygınlaşması ve müzik endüstrisindeki yapısal değişimlere ilişkin tarihsel literatür temel alınarak kuramsal olarak yapılmıştır. Gelecek çalışmalarda bu dönemin, önerilen Kültürel Tektonik Değişim Endeksi kapsamında ampirik olarak sınanması önerilmektedir**.**

Dördüncü Tektonik Dönem: Dijitalleşme ve Çoğul Kimlikler Evresi (2005-2015)

Kültürel Tektonik Kuramına açısından 2005 yılı; internet tabanlı müzik paylaşımının yaygınlaşması, YouTube gibi dijital platformların ortaya çıkması, çevrimiçi müzik tüketiminin hızla artması ve Web 2.0 teknolojilerinin kullanıcıları aynı zamanda içerik üreticisine dönüştürmesi nedeniyle yeni tektonik kuvvetlerin belirginleştiği kritik eşik olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde müzik kültürü, önceki dönemlerde olduğu gibi tek bir baskın kültürel rejim tarafından belirlenmese dijitalleşmenin ve çoğul kimliklerin ana akım olduğu söylenebilir. Buna karşılık 2015 yılı ise

çevrimiçi akış (streaming) platformlarının müzik tüketiminde baskın hâle gelmesi, algoritma temelli öneri sistemlerinin yaygınlaşması, mobil internet kullanımının günlük yaşamın merkezine yerleşmesi ve dijital kültürün müzik üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerinde yeni bir kültürel rejim oluşturması nedeniyle sonraki tektonik dönemin başlangıç eşiği olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle 2005-2015 dönemi, dijitalleşmenin hızla yaygınlaştığı ve çoğul kültürel kimliklerin görünürlüğünün belirgin biçimde arttığı geçiş evresi olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemin karakteristiğine uygun olarak yaşayan kültür, farklı toplumsal grupların, alt kültürlerin ve bireysel kimliklerin ifade alanına dönüşmüştür.

Tablo 7. Dördüncü Tektonik Dönem: Dijitalleşme ve Çoğul Kimlikler Evresi (2005-2015)'nin KTK'a göre çerçevelenmesi

Dönemin TKT Kavramı	Açıklaması
Tektonik Kuvvetler	Bu dönemde internet altyapısının gelişimi ile birlikte sosyal medya platformlarının ortaya çıkışı, dijital müzik paylaşım ağlarının gelişmesi, kültürel üretim araçlarının demokratiklelmesi dönemin tektonik kuvvetlerini oluşturmaktadır (Castells, 2010). Artık geleneksel ve yerel medya kurumlarının kültürel üretim sürecindeki belirleyici rolü ve etkisi azalmaya başlamıştır. Bireyler, topluluklar kendi kültürel içeriklerini üretmeye başlamışlardır.
Kültürel Gerilim	Bu dönemdeki temel kültürel gerilim, kitlesel popüler kültür ile bireyse ifade arayışlarında kendini göstermiştir. Genç kuşakların ana akım kültürün kendilerine sunduğu kimlik kalıplarından çıkmak isteyip kendilerini ifade edebilecek kültürel alanlar aramaya başlamıştır. Çoklu kimlik oluşturma arayışları kültürel gerilim oluşturmuştur.
Kültürel Fay Hatları	Bu dönemde, bireysel tercihler karşında kitlesel tüketim, dijital topluluklar karşısında fiziksel topluluklar, alt kültürler karşında ana kültürler, dijital medya karşısında geleneksel medya dirençleri kültürel fay hatlarını oluşturmaktadır. Bu kültürel fay hatları yeni kültürel oluşumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.
Kültürel Kırılma	Bu dönemde hip-hop, elektronik müzik, bağımsız müzik hareketleri, alternatif rock kültürel kırılmalar arasında yer almıştır. Müzik üretiminin geleneksel endüstriye yapılardan kısmen de olsa bağımsızlaşması, dijital ortamlar üzerinden yaygınlaşması yeni kültürel kırılma oluşmuştur.
Kültürel Rejim	Bu dönemde ortaya çıkan kültürel rejim, Çoğul Kimlikler Rejimi olarak ifade edilebilir. Bu rejimin ana akım olduğu farklı toplumsal alt kültürlerin de bireysel kimliklerin de kendini ifade edip yer bulabildiği, temsil edilebildiği çoğulcu bir kültürel platform oluşumu dikkat çekmektedir.
Artçı Kültürel Etkiler	Bu dönemde, arabesk kültürünün, pop kültürünün devam ettiğini, halk müziğinin varlığını koruduğunu görmek mümkündür. Ancak bu kültürel rejimlerin tek balına baskın konumda olmayıp dijital ortamın sunduğu çoğul kültürel yapı içerisinde yeniden anlam kazandığı görülmektedir.

Şekil 5. Dördüncü Dönem: Dijitalleşme ve Çoğul Kimlikler Evresi (2005-2015)'ne yönelik imgeler (Foto 13, BaBa Zula (Foto 14, Burcu Karadağ Sanat Arşivi, 2021) (Foto 15, Spotify, 2013) (Foto 16, Maslak, 2024)

Bu çalışmada 2005-2015 dönemi, Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi kapsamında nicel olarak ölçülmemiştir. Dönemlendirme, ilgili tarihsel, sosyolojik ve müzikolojik literatür doğrultusunda kuramsal olarak yapılmıştır

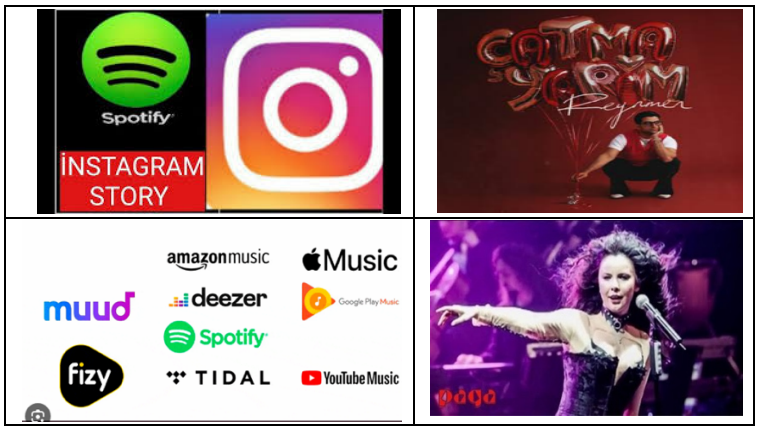
Beşinci Tektonik Dönem: Dijital Görünürlük Evresi (2015-)

Kültürel Tektonik Kuramı açısından 2015 yılı; çevrimiçi akış (streaming) platformlarının müzik tüketiminde baskın hâle gelmesi, mobil internet kullanımının yaygınlaşması, algoritma temelli içerik öneri sistemlerinin kültürel dolaşımı yönlendirmesi ve sosyal medya platformlarının müzik üretimi ile görünürlüğünün temel belirleyicileri hâline gelmesi nedeniyle yeni tektonik kuvvetlerin belirginleştiği kritik eşik olarak değerlendirilmiştir. KTK'ye göre 2015 sonrasında Türk müzik kültürü yeni bir tektonik dönüşüm geçirmiştir. Bu dönemde müzik, yalnızca kimlik oluşturma, aidiyet sağlama veya kültürel temsil üretme işlevi görmek için kullanılmamış, aynı zamanda bireysel görünürlük elde etmenin ve dijital kamusal alanda var olmanın önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Önceki dönemlerde kültürel rejimler

daha çok belirli toplumsal grupların deneyimlerini temsil ederken, bu evrede görünürlük ve erişilebilirlik kültürel değerin önemli belirleyicisidir. Bu dönemin üst sınırı belirlenmemiştir. Çünkü Kültürel Tektonik Kuramı'na göre dijital görünürlük evresi günümüzde de devam eden dinamik bir süreçtir ve yeni bir tektonik eşik oluştuğuna ilişkin yeterli kuramsal ve ampirik kanıt henüz ortaya çıkmamıştır. Gelecek çalışmalarda önerilen Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi kullanılarak bu dönemin sona erip ermediği ampirik olarak sınanabilir.

Tablo 8. Beşinci Tektonik Dönem: Dijital Görünürlük Evresi (2015-)'nin KTK'a göre çerçevelenmesi

Dönemin TKT Kavramı	**Açıklaması**
Tektonik Kuvvetler	Bu dönemde, tektonik kuvvetler olarak karşımıza sosyal medya platformlarının (TitTok, Youtube, Spotfy gibi) belirleyici rolü, algoritmik öneri sistemler, dijital içerek ekonomisi, mobil uygulamalar ve son zamanlarda AI çıkmaktadır (van Dijck, 2013; Srnicek, 2017). Artık kültürel üretim ve dolaşım süreçleri büyük ölçüde dijital platformlar ve yazılımlar üzerinden yönlendirilmeye başlamıştır.
Kültürel Gerilim	Bu dönemin kültürel gerilimi olarak bireylerin görünür olma arzuları ve dijital rekabet karşımıza çıkmaktadır. Dijital platformlar ve AI tabanlı yazılımlarla bireyler, sürekli olma baskısının altında kalmaya başlamışlardır. Artık kültürel üretim süreçleri; takipçi sayısı, performans, algoritmik görünürlük ekseninde ilerlemeye başlamıştır.
Kültürel Fay Hatları	Dönemin temel kültürel fay hatları; algoritmik olarak görünürlük elde edenlerle, görünmez hale gelenler, dijital kültürel alanlarla fiziksel kültürel alanlar, dijital kültürel alanlarla ile fiziksel kültürel alanlar, platform temelli medya ile geleneksel medya, dijital yerliler ile önceki kuşaklar arasındaki uyuşmazlıklarda oluşmaya başlamıştır.
Kültürel Kırılma	Bu dönemde müzik kültüründe drill, trap, rap müziğinde kültürel kırılmalar görülmektedir. Ancak asıl kültürel kırılmasının müzik türü üzerinden değil, müzik üretim, tüketim, dolaşım biçimlerinde odluğu görülmektedir. Bu dönemde ilk kez müzik algoritmalar tarafından yönlendirilen kültürel bir alan. Haline gelmiştir.
Kültürel Rejim	Bu dönemin kültürel rejimine Dijital Görünürlük Rejimi denebilir. Bu kültürel rejimde temel başarıyı sanatsal üretim belirlemez, bunun yanında erişimi paylaşım, etkileşim ve algoritmik dolaşım daha etkili bir roldedir. Dijital platformlarda görünür olmak kültürel sermayenin önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir.
Artçı Kültürel Etkiler	Bu dönemde önceki dönemdeki arabesk, pop müziği, halk müziği, rock gibi önceki dönemlere ait kültürel rejimlerin varlıklarını sürdürdüğünü görmek mümkündür. Ancak dikkat çeken en önemli durum, eski dönemlerdeki kültürel rejimlerin dijital platformlarda farklılaşarak yerini almasıdır. Bu açıdan Türk müzik kültürü, çok katmanlı ve algoritmik olan yönlendirilen yeni bir kültürel yapıya dönüşmektedir.

Şekil 6. Beşinci Tektonik Dönem: Dijital Görünürlük Evresi (2015-)'ne yönelik imgeler (Foto 17, Kendi Adım 2021) (Foto 18, Reynmen, 2025) (Foto 19, Pinterest, 2024) , (Foto 20, paga play, 2014)

Bu çalışmada 2015 sonrası dönem, Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi kapsamında nicel olarak ölçülmemiştir. Dönemlendirme, ilgili tarihsel, sosyolojik ve müzikolojik literatür doğrultusunda kuramsal olarak yapılmıştır.

Sonuç

Kültürel Tektonik Kuramı, kültürel değişimi açıklamaya yönelik mevcut yaklaşımların çeşitli yönlerini bir araya getirmekle birlikte, kültürel dönüşümlerin oluşum mekanizmasını açıklamaya odaklanan özgün bir kuramsal çerçeve önermektedir. Kültürel değişimi açıklamaya çalışan Marx'ın (1976) Çatışma kuramı, Bourdieu'nin (1993) kültürel üretim alanı yaklaşımı Giddens'ın (1984) Yapılaşma kuramı ve tektonik levha metaforunu kullanan tüm kuramcılar (Hayward, 2000; Chen 2012; Reger et al. 1994; Winch, 1994; Hanson, 2013; Huntington, 1993-1996; Sas, 2002; Reay, 2012) kültürel dönüşümlerin hangi koşullar altında görünür hale geldiğini ve neden belirli tarihsel dönemlerde yoğunlaştığını açıklamakta sınırlı kalmaktadır.

Kültürel Tektonik Kuramı, kültürel dönüşümlerin kültürel ürünler ve bireysel tercihlerle değil, kültürel sistemlerin altında uzun süreli tektonik süreçlerle açıklanması gerektiğini savunur. KTK, tektonik kuvvetler, kültürel gerilim, kültürel fay hatları, kültürel rejim, kültürel artçı etkiler gibi kavramlarla bu süreçler için kapsamlı açıklama sistemi oluşturmuştur. Bununla birlikte, kuramın gelecekte ampirik olarak sınanabilmesi amacıyla Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi temelinde operasyonel bir ölçüm yaklaşımı da önerilmektedir. Ancak bu çalışma, kuramın keşfedici (exploratory) nitelikte ilk uygulamasını ortaya koymayı amaçladığından, söz konusu operasyonel ölçüm sistemi uygulanmamış; kuram, tarihsel, sosyolojik ve müzikolojik literatür temelinde kavramsal ve yorumlayıcı bir yaklaşımla ve kuramın temel önermelerinden biri olan "Müzik kültürü, toplumsal dönüşümlere duyarlı yapısı nedeniyle kültürel tektonik süreçlerin gözlemlenebileceği önemli kültürel alanlardan biridir" önermesine uygun olarak Türk müzik kültürüne uygulanmıştır. Operasyonel ölçüm yaklaşımının geliştirilmesi ve dönemlerin ampirik verilerle sınanması gelecek araştırmalar için önerilmektedir.

Kültürel Tektonik Kuramı'nın Türk müzik kültürüne uygulanması sonucunda, 1960-2025 yılları arasında yaşanan dönüşümlerin yalnızca müzik türlerindeki değişimlerle değil, müziğin üstlendiği sosyokültürel işlevlerde meydana gelen dönüşümler üzerinden daha bütüncül biçimde açıklanabileceği görülmüştür. Bu doğrultuda, Tektonik Eşik İlkesi'nin kuramsal çerçevesi esas alınarak Türk müzik kültürü; Kimlik Kurma Evresi (1960-1975), Göç ve Uyum Krizi Evresi (1975-1990), Küreselleşme ve Tüketim Evresi (1990-2005), Dijitalleşme ve Çoğul Kimlikler Evresi (2005-2015) ve Dijital Görünürlük Evresi (2015-günümüz) olmak üzere beş temel sosyokültürel evre kapsamında yorumlanmıştır.

Sonuç olarak Kültürel Tektonik Kuramı, müzik kültürünü yalnızca estetik veya müzikal değişimler üzerinden değil, toplumsal dönüşümlerin kültürel yansımaları üzerinden açıklamaya çalışan yeni bir kuramsal perspektif sunmaktadır. Bu çalışma, kuramın Türk müzik kültürüne yönelik keşfedici nitelikte ilk uygulamasını ortaya koymuş ve kültürel dönüşümlerin tektonik süreçler temelinde yorumlanabileceğini göstermiştir.

Kuram kapsamında önerilen Tektonik Kuvvet Göstergeleri ve Tektonik Eşik İlkesi, gelecekte geliştirilecek operasyonel ölçüm modelleriyle ampirik olarak sınanabilecek bir araştırma çerçevesi sunmaktadır. Bu doğrultuda, farklı kültürel alanlarda, farklı toplumlarda ve farklı tarihsel dönemlerde gerçekleştirilecek karşılaştırmalı çalışmaların kuramın açıklayıcılığının, geçerliliğinin ve uygulanabilirliğinin değerlendirilmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Yazar Özgeçmişi

Doç.Dr. **Hasan Said Tortop**, İzmir'de doğmuş ve büyümüştür. Manisa Celal Bayar Üniversitesi (CBÜ) Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünü 1998 yılında bitirdi. Aynı yıl fen bilgisi öğretmeni olarak MEB'de göreve başladı. CBÜ'de Fen Eğitimi alanında yüksek lisansını 2001'de bitirdi. Süleyman Demirel Üniversitesi'nde Fizik (fizik eğitimi) doktorasını 2010 yılında bitirdi. Öğretmenliğinin son üç yılında (2008-2011) üstün zekalı çocuklarının eğitim gördüğü Bilim ve Sanat Merkezi'nde çalıştı. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (BEÜ) Eğitim Fakültesi'ne 2011 yılında atandı. BEÜ'de üstün zekalı çocuklar için Özel Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi'ni kurdu (2013), Üstün Yetenekliler Üniversite Köprüsü Eğitim Programı (ÜYÜKEP) geliştirdi (2013-2015), Üstün Yetenekliler Araştırmaları Dergisi (UYAD) kurdu (2013) ve editörlüğünü yaptı. Üstün yetenekli öğrencilerle ilgili TÜBİTAK projesi (5 yürütücü, 3 uzman-eğitmen) yaptı. Fen eğitimi alanında 2014 yılında doçent oldu. İstanbul Aydın Üniversitesi'nde özel eğitim bölümüne 2017 yılında atandı. İstanbul Esenyurt Üniversitesi'nde çocuk gelişimi bölümüne 2020 yılında atandı. Bu zamana kadar 30 tez danışmanlığı yapmıştır. AÖF Felsefe lisansını 2020 yılında bitirdi. Trakya Üniversitesi'nde 2023 Ekim ayında Engelli Çalışmaları (Özel eğitim) alanında ikinci doktorasını bitirdi. Ufuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi özel eğitim bölümüne 2025 yılında atandı. Bu zamana kadar 19 kitap, 100 üzerinde ulusal ve uluslararası makalesi yayınlanmıştır. Halen üstün zekalılar eğitimi ile ilgili iki akademik dergide (Journal for Education of Gifted Young Scienctists ve Journal of Gifted Education and Creativity) editörlük/ yürütücü editörlük ve üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak ders vermektedir. Çalışma alanları; fen eğitimi, üstün zekalılar eğitimi, yetenek eğitimi ve özel eğitim şeklindedir. E-mail: hasansaidfen@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0899-4033

Google Akademik: https://scholar.google.com/citations?user=MqAQWXsAAAAJ&hl=tr

Academiaedu: https://independent.academia.edu/HTORTOP

ResearchGate: https://www.researchgate.net/profile/Hasan-Tortop-2

Kaynakça

Akbaş, A. (2023). Orta Doğu Müziğine Sosyolojik Bir Bakış. *Turkish Academic Research Review*, *8*(3), 1092-1113. https://doi.org/10.30622/tarr.1298509

Akdağoğlu, T. (2026). otorite, bellek ve piyasa arasında türk müziğinde icracılığın dönüşüm süreci. *Yegah Müzikoloji Dergisi*, *9*(1), 869-885. https://doi.org/10.51576/ymd.1891122

Alexander, J. C. (2003). *The meanings of social life: A cultural sociology*. Oxford University Press.

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.

Archer, M. S. (1995). *Realist social theory: The morphogenetic approach*. Cambridge University Press.

Arel, H. S. (1968). *Türk musikisi nazariyatı dersleri*. Hüsnütabiat Matbaası.

Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge University Press.

Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (1993). *Agendas and instability in American politics*. University of Chicago Press.

Behar, C. (1998). *Aşk olmayınca meşk olmaz: Geleneksel Osmanlı/Türk müziğinde öğretim ve intikal*. Yapı Kredi Yayınları.

Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production: Essays on art and literature*. Columbia University Press.

Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production: Essays on art and literature*. Columbia University Press.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

Çelikel, Y. A., & Özkul, M. (2021). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Müzik. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *20*(2), 696-710. https://doi.org/10.21547/jss.860122

Chen, M. I-H. (2012). Cultural tectonics in Wang Chen-ho's "Rose, Rose, I Love You." *Modern Chinese Literature, 22*, 155–170. https://doi.org/10.29980/MCL.201212.0010

Coser, L. A. (1956). *The functions of social conflict*. Free Press.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and class conflict in industrial society*. Stanford University Press.

Ersoy Çak, Ş. (2017). Modernleşme sürecinde Türk makam müziği solist icracıları ve Münir Nurettin Selçuk. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 2(2), 224-231. https://doi.org/10.21733/ibad.2142

Feldman, W. (1996). *Music of the Ottoman court: Makam, composition and the early Ottoman instrumental repertoire*. Verlag für Wissenschaft und Bildung.

Fırat, H. B. (2019). Dönemlendirme Çalışmaları ve Osmanlı-Türk Müziği Tarihyazımı: Bir Bilanço Denemesi. *YILLIK: Annual of Istanbul Studies*, *1*(1), 145-164. https://doi.org/10.53979/yillik.2019.8

Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977*. Pantheon Books.

Gersick, C. J. G. (1991). Revolutionary change theories: A multilevel exploration of the punctuated equilibrium paradigm. *Academy of Management Review, 16*(1), 10–36. https://doi.org/10.5465/amr.1991.4278988

Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. University of California Press.

Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks*. International Publishers.

Hanson, F. A. (2013). *Technology and cultural tectonics: Shifting values and meanings*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137338365

Hayward, P. (2000). Cultural tectonics. *Convergence, 6*(1), 39–47. https://doi.org/10.1177/135485650000600105

Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations? *Foreign Affairs, 72*(3), 22–49. https://doi.org/10.2307/20045621

Huntington, S. P. (1996). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. Simon & Schuster.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton University Press.

Karpat, K. H. (1976). *The gecekondu: Rural migration and urbanization*. Cambridge University Press.

Keyder, Ç. (2004). *Türkiye'de devlet ve sınıflar*. İletişim Yayınları.

Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. University of Chicago Press.

Lau, D. C., & Murnighan, J. K. (1998). Demographic diversity and faultlines: The compositional dynamics of organizational groups. *Academy of Management Review, 23*(2), 325–340. https://doi.org/10.5465/amr.1998.533229

Mahoney, J. (2000). Path dependence in historical sociology. *Theory and Society, 29*(4), 507–548. https://doi.org/10.1023/A:1007113830879

Mardin, Ş. (1973). *Center-periphery relations: A key to Turkish politics?* Daedalus, 102(1), 169-190.

Marx, K. (1976). *Capital: A critique of political economy: Volume 1* (B. Fowkes, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1867)

Öniş, Z. (1991). The logic of the developmental state. *Comparative Politics, 24*(1), 109-126.

Öniş, Z. (1997). The political economy of Islamic resurgence in Turkey. *Third World Quarterly, 18*(4), 743-766.

Özkan, İ. H. (2006). *Türk mûsikîsi nazariyatı ve usûlleri: Kudüm velveleleri*. Ötüken Neşriyat.

Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review, 94*(2), 251–267. https://doi.org/10.2307/2586011

Ready, T. (2012). Cultural tectonics. *Psychoanal Cult Soc* ., *17,* 422–434. https://doi.org/10.1057/pcs.2012.34

Reger, R. K., Mullane, J. V., Gustafson, L. T., & DeMarie, S. M. (1994). Creating earthquakes to change organizational mindsets. *Academy of Management Executive, 8*(4), 31–43. https://doi.org/10.5465/ame.1994.9412071701

Romanelli, E., & Tushman, M. L. (1994). Organizational transformation as punctuated equilibrium: An empirical test. *Academy of Management Journal, 37*(5), 1141–1166. https://doi.org/10.2307/256669

Sas, M. (2002). *Fault lines: Cultural memory and Japanese surrealism*. Stanford University Press.

Sewell, W. H. Jr. (2005). *Logics of history: Social theory and social transformation*. University of Chicago Press.

Signell, K. L. (1977). *Makam: Modal practice in Turkish art music*. Asian Music Publications.

Srnicek, N. (2017). *Platform capitalism*. Polity Press.

Stokes, M. (1992). *The arabesk debate: Music and musicians in modern Turkey*. Clarendon Press.

Stokes, M. (2010). *The republic of love: Cultural intimacy in Turkish popular music*. University of Chicago Press.

Usta, N. (2011). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Müziğin Dönüşümü. *Erciyes İletişim Dergisi*, *1*(4). https://izlik.org/JA39DR73YU

van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University Press.

Weber, M. (2002). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Penguin Books. (Original work published 1905)

Williams, R. (1977). *Marxism and literature*. Oxford University

Winch, G. M. (1994). The context of change: A tectonic approach. In *Managing production: Engineering change and stability* (pp. 42–54). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198288411.003.0004

Yılmaz, F. (2025). Türk Müziği Başlığı İle Yapılan Uluslararası Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *LOKUM Sanat ve Tasarım Dergisi*, *3*(1), 173-181. https://izlik.org/JA36GU92KM

Fotoğraflar

Fotoğraf 1 Refiğ, H. (Yönetmen). (1964). Gurbet Kuşları [Film karesi]. Artist Film. Evrensel iletişim adresi: Kent ve Demiryolu - Gurbet Kuşları

Fotoğraf 2 Anonim. (t.y.). 1960-1970'ler Anadolu Rock ve Türkçe Psikadelik Müzik Orijinal 45'lik Plak Kapakları Kolajı [Görsel]. Erişim adresi: Pinterest - Anadolu Rock

Fotoğraf 3 Münih Merkez Tren İstasyonu (Hauptbahnhof) Önünde Türk İşçiler [Fotoğraf]. Münih Kent Arşivi / Federal Göç ve Mülteciler Dairesi Tarih Koleksiyonu. Erişim adresi: Virtuelles Museum der Migration

Fotoğraf 4 Bedia Akartürk Sanat Müzesi. (t.y.). Müze İçerisindeki Nostaljik Plak ve Müzik Seti Koleksiyonu Köşesi [Fotoğraf]. Ödemiş Belediyesi Kültür Mirası Arşivi. Erişim adresi: Bedia Akartürk Sanat Müzesi Arşivi

Fotoğraf 5 Videt, B. (2004). Gecekondu Ankara [Fotoğraf]. Wikimedia Commons. wikimedia.org

Fotoğraf 6 Mekan Arabesk. (y.y.). Baba şarkılar [Grafik]. YouTube. youtube.com

Fotoğraf 7 Anadolu Ajansı. (1980). 12 Eylül askeri darbesi Ankara Kızılay Meydanı [Fotoğraf]. TRT Haber Arşivi. trthaber.com

Fotoğraf 8. Hey Gazetesi, 1 Haziran 1981 https://www.gastearsivi.com/gazete/hey/1981-06-01/2

Fotoğraf 9 Akmeşe, B., & Taşcıoğlu, R. (2025). Türkiye'de Kamu Yayıncılığında Gizli Siyasal Reklam Örneği: İcraatın İçinden Programı Üzerine Tarihsel Bir İnceleme. Anasay, 32, 288-309. https://doi.org/10.33404/anasay.1707107

Fotoğraf 10 Habertürk Kültür Sanat. (2026). 90'lara damga vuran Türkçe Pop kaset kapakları kolajı [Fotoğraf]. Habertürk Arşivi. haberturk.com

Fotoğraf 11. Türk televizyonlarının en efsane habercisi Sadettin Teksoy'un 6 saykodelik haberi https://www.gzt.com/hayat/turk-televizyonlarinin-en-efsane-habercisi-sadettin-teksoyun-6-saykodelik-haberi-2592006

Fotoğraf 12 Pop Müzik Arşivi. (2018). 90'lar Türkçe Pop unutulmaz albüm ve kaset kapakları koleksiyonu [Dijital Görsel / Video Kapak Resmi]. YouTube Nostalji Serisi. youtube.com adresinden edinilmiştir.

Fotoğraf 13. BaBa Zula https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BaBa_ZuLa_2011.jpg

Fotoğraf 14 Karadağ, B. (2021, 28 Mayıs). Kentsel açık alanda geleneksel ney enstrümanı icra performansı [Video Ekran Görüntüsü / Resmi Sanatçı Görseli]. Ayasofya Müzik Projesi, Dijital Kültür ve Sanat Arşivi. youtube.com adresinden edinilmiştir.

Fotoğraf 15 Spotify. (2013). Spotify logo with text [Vektör Logosu]. Vikipedi: Özgür Ansiklopedi. Erişim adresi: wikipedia.org

Fotoğraf 16 Maslak, F. (2024, 22 Kasım). Gülçin Ergül Hepsi grubunun nasıl kurulduğunu anlattı. TGRT Haber. https://www.tgrthaber.com/mavikadin/gulcin-ergul-hepsi-grubunun-nasil-kuruldugunu-anlatti

Fotoğraf 17 Kendi Adım. (2021, 23 Haziran). Spotify'daki Şarkıyı İnstagram Hikayelerinde Paylaşma! (Spotify İnstagram Story) [Video]. YouTube. Erişim adresi: youtube.com

Fotoğraf 18 paga play. (2014, 4 Mart). Şebnem Ferah - Sil Baştan (10 Mart 2007 İstanbul Konseri) [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=yjGigzkkXMM

Fotoğraf19 Pinterest. (2024, 7 Ocak). Dijital müzik platformları MS Paint [Pin]. Pinterest. https://mx.pinterest.com/pin/870602171703899393/

Fotoğraf 20 Reynmen. (2025). Çatma Yarim [Albüm Kapağı]. Spotify. https://open.spotify.com/intl-tr/track/2QcdW7XNdYQTpkTWVEkCHL

Turk Muzigi, December 2026
6(4), 365-383, e-ISSN: 2822-3195
turkmuzigidergisi.com

Genç Bilge yayıncılık
gencbilgeyayincilik.com
© 2026

Research Article

Developing Cultural Tectonics Theory: A conceptual framework and an exploratory application to Turkish musical culture

Hasan Said Tortop[2]

Istanbul, Türkiye

Article Info

Recieved: 6 February 2026
Accepted 17 November 2026
Published: 30 December 2026

Keywords
Cultural change
Cultural Tectonics Theory
Cultural transformation
Musicology
Sociology of music
Theory development
Turkish musical culture

2822-3195 / © 2026 TM
It is published by Genç Bilge Publishing and is an open-access journal distributed under the CC BY-NC-ND license.

Abstract

Although how cultural change occurs is a central question in the social sciences, existing theories offer only a partial account of the structural dynamics that give rise to cultural transformations and why these transformations are concentrated in particular historical periods. This study aims to develop Cultural Tectonics Theory to explain cultural change and to assess its explanatory power through an exploratory application to Turkish musical culture. The study adopted a theory-building approach. Drawing on an interdisciplinary literature review and using plate tectonics as an analogy, it developed a conceptual framework comprising tectonic forces, cultural tension, cultural fault lines, cultural rupture, cultural regimes, and cultural aftershocks. The theory was then applied in an exploratory qualitative document analysis of the transformation of Turkish musical culture between 1960 and 2025. The findings suggest that a fuller explanation of change in Turkish musical culture requires examining shifts in musical genres alongside the cultural ruptures that occur when long-term structural tensions generated by economic, technological, political, and demographic processes cross critical thresholds. On this basis, Turkish musical culture was reinterpreted in terms of five sociocultural phases: Identity Formation, Migration and the Crisis of Adaptation, Globalization and Consumption, Digitalization and Plural Identities, and Digital Visibility. The study offers a new theoretical framework for explaining cultural change. Empirical testing across cultural domains and societies using operational measurement models could help establish the theory's validity and clarify its explanatory power.

To cite this article

Tortop, H.S. (2026). Developing Cultural Tectonics Theory: A conceptual framework and an exploratory application to Turkish musical culture. *Turk Muzigi, 6*(4), 335-364. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.22

Introduction

While preparing a research proposal on music, we considered whether defining historical periods by fixed date ranges would be sufficient. A historical examination of Turkish music reveals distinct periods. The central question is what forces brought those periods about. Drawing on my knowledge and experience in physics and the natural sciences, we discussed whether plate tectonics could provide a metaphor for explaining how these periods emerged. As we explored the explanatory potential of the metaphor, the study evolved into a project to develop a theory and use it to explain the transformation of Turkish musical culture. As the research progressed, we found that several researchers had previously used plate tectonics as a metaphor or analogy (Hayward, 2000; Chen, 2012; Reger et al., 1994; Winch, 1994; Hanson, 2013; Huntington, 1993, 1996; Sas, 2002; Reay, 2012). These studies focused on particular aspects of cultural change and transformation, leaving the overall mechanism unexplained. We therefore designed this study to develop *Cultural Tectonics Theory* as an explanation of cultural transformation and to explore its explanatory power by applying it to the transformation of Turkish musical culture.

[2] Dr., Independent researcher, İstanbul, Türkiye.. E-mail: hasansaidfen@gmail.com ORCID: 0000-0002-0899-4033

Table 1. Conceptual similarities between plate tectonics and Cultural Tectonics Theory

Plate tectonics	**Basic explanation**	**Cultural Tectonics Theory**	**Basic explanation**
Tectonic forces	Energy from the mantle drives plate movement and initiates the process of change.	Cultural tectonic forces	Economic, political, technological, demographic, and global dynamics are the main forces driving the transformation of the cultural system.
Stress accumulation	As plates move, energy builds up over time in fault zones.	Cultural tension	Tensions between values, identities, and ways of life build up over time within the social structure.
Fault lines	The buildup of stress creates weak zones in the plates where rupture can occur.	Cultural fault lines	Accumulated tensions lead to cultural divisions, conflicts over identity, and the formation of new cultural boundaries.
Rupture (earthquake)	When stress exceeds a critical threshold, a sudden rupture occurs and reshapes the system.	Cultural rupture	When accumulated cultural tension reaches a critical threshold, cultural transformation accelerates and new understandings of music, aesthetic approaches, and cultural practices emerge.
New equilibrium	After the earthquake, the plates reach a new equilibrium.	Cultural regime	After a cultural transformation, new dominant cultural norms, values, and understandings of music become established in society.
Aftershocks	After the main earthquake, aftershocks continue until the system stabilizes.	Cultural aftershocks	Traces of earlier cultural structures, nostalgic tendencies, and the influence of previous cultural regimes persist into the new period.

Social and cultural change is a central area of inquiry in the social sciences for understanding how societies transform. The dynamics that drive change in societies over time, the formation of cultural structures, and the conditions under which these structures are transformed are all central questions for social theory. Marx (1976) linked social transformation to changes in the mode of production and conflict between classes. Weber (2002) examined the process through the influence of cultural values on economic attitudes and behavior. According to Bourdieu (1993), cultural fields are shaped by the distribution of different forms of capital and by the power relations within those fields. Giddens (1984) explained change through the relationship between social structure and human agency. Taken together, these approaches suggest that social and cultural change has multiple causes. Modes of production, cultural values, and forms of capital illuminate different dimensions of transformation. Cultural change can therefore be understood as a multidimensional transformation shaped by accumulated social experience and historical turning points. These approaches, however, offer a limited account of the conditions under which cultural transformations become visible and why they are concentrated in particular historical periods. Cultural Tectonics Theory argues that explaining cultural transformations requires examining the long-term tectonic processes underlying cultural systems. Cultural products and individual preferences alone provide only a partial explanation.

Development and theoretical origins of cultural tectonics in the literature

Earlier studies have used geological metaphors such as plate movement, fault lines, stress accumulation, rupture, and aftershocks to explain social and cultural change. Terms such as "cultural tectonics" (Hayward, 2000), "tectonic changes," and "cultural fault lines" have been used in studies of intercultural interaction, globalization, technology, organizational change, cultural contexts, and conflicts between civilizations. These studies attach different meanings to the tectonic metaphor and use it to explain different processes. The novelty of Cultural Tectonics Theory lies in bringing concepts previously examined by different theorists in separate contexts into a single cyclical mechanism of cultural change.

Hayward's "cultural tectonics" approach

Philip Hayward (2000) offered an early conceptualization of "cultural tectonics" in cultural and media studies. In his article, he challenged the assumption that globalization would allow cultural technologies to move smoothly into developed Western societies. He examined how material inequalities across different regions of the world shape these transfers. Hayward used the tectonic metaphor to challenge the view of globalization as a homogenizing process by drawing attention to these unequal material conditions. His aim was to provide a theoretical basis for understanding

geographical inequalities, technology, infrastructure, and material conditions as structural forces underlying cultural change. His account focused on these forces and left open how cultural tension, cultural fault lines, regime formation, and cultural aftershocks might be linked in a broader mechanism of cultural transformation.

Chen's analogy between cultures and tectonic plates

Chen (2012) used the tectonic plate analogy to develop a systematic interpretation of intercultural relations in Wang Chen-ho's novel *Rose, Rose, I Love You*. In Chen's account, cultures resemble tectonic plates set in motion by the energy generated through processes such as communication and migration. The analogy operates at both macro and micro levels. At the macro level, more powerful cultures can dominate less powerful ones and reduce their visibility. Even under these conditions, less powerful cultures can persist. At the micro level, traditions and languages are like the rocks and minerals that make up cultural plates. When cultures come into contact, new combinations emerge. Chen used this analogy to interpret the linguistic hybridity and cultural conflicts that arose from encounters among local Taiwanese, Chinese, Japanese, and American cultures in Taiwan. Chen's approach is one of the closest precursors to Cultural Tectonics Theory. Chen likened cultures to plates, treated migration and communication as sources of energy for their movement, and used the analogy to examine relations of dominance and the zones where plates come into contact. Most importantly, the idea that less powerful cultures can persist in less visible forms anticipates the concept of cultural aftershocks in Cultural Tectonics Theory.

Chen developed this interpretive framework through the study of intercultural encounters in a single literary work. Cultural Tectonics Theory extends the analogy into a historical process model that traces how economic, political, technological, and demographic forces generate cultural tensions, how those tensions accumulate along cultural fault lines, and how rupture can give rise to a new cultural regime.

Hanson's approach to technology and cultural tectonics

F. Allan Hanson (2013) used the concept of cultural tectonics in the title of his book *Technology and Cultural Tectonics: Shifting Values and Meanings*. He argued that technology introduces new tools and reorganizes the relationships among cultural institutions, values, meanings, and symbols. In his account, technological change reshapes how people understand kinship, family, death, time, and identity. He likened technology to a tectonic force because it can reorganize existing cultural arrangements, sometimes transforming them entirely or doing so through disruptive shifts. He understood technology's effects as a realignment of cultural components across the system that extends beyond changes in individual behaviors. Hanson's (2013) work helped inform the conceptualization of tectonic forces in the Cultural Tectonics Theory developed in this study. He drew on detailed anthropological examples to explain how technology realigns meanings and institutions. Cultural Tectonics Theory places technology alongside economic, political, and demographic processes as one of the structural forces at work in a cycle of tension, fault-line formation, rupture, regime formation, and cultural aftershocks.

Tectonic and earthquake metaphors in organizational change

Reger et al. (1994) used tectonic and earthquake metaphors to explain organizational change. Organizations face pressures for fundamental transformation as their environments change. The mental models of employees and managers, along with their resistance to change, can impede this transformation. Gradual change may prove insufficient, while revolutionary change can be disruptive. Reger et al. used the concept of "tectonic change" to explain the distinction between these two approaches. As a new organizational identity takes shape, environmental pressures and the resulting tensions can produce a seismic shift that overcomes organizational inertia and dislodges established beliefs. Several ideas in this account inform the Cultural Tectonics Theory developed in this study. External pressures generate tension within the system, established organizational structures resist change, and once tension exceeds a certain threshold, established ways of thinking break down. Reger et al. focused on how managers can carry out planned, fundamental change within organizations. The historical transformation of societies and fields of cultural production lies beyond the scope of their model.

In this account, tectonic change is a strategic intervention that managers can use to overcome resistance to change. Its scope is therefore limited to planned organizational change. Similarly, Winch (1994) used the term "tectonic

approach" to examine the structural and procedural context in which organizational practices take place. The approach addresses questions of change and stability that arise when new production systems are introduced into existing organizational structures. Together, these studies show that the tectonic metaphor was already in use in organizational research in the 1990s. Their scope leaves room for the broader theoretical account of cultural transformation developed in Cultural Tectonics Theory.

Cultural fault lines and Huntington

Samuel P. Huntington's use of the "fault line" metaphor in his article (1993) and book (1996) grew out of his argument that the principal conflicts after the Cold War would arise between civilizations, with ideological and economic blocs playing a less central role. Huntington (1993, 1996) described the cultural and religious boundaries between civilizations as "fault lines" along which future conflicts might intensify. His account emphasizes that social tensions are unevenly distributed and tend to concentrate where different identities, religions, historical experiences, and civilizational affiliations intersect. In this respect, Huntington's approach resembles the proposition in Cultural Tectonics Theory that cultural tensions concentrate along particular cultural fault lines. The two approaches differ in their level of analysis and purpose. Huntington used fault lines primarily to identify potential sites of geopolitical conflict between civilizations. Cultural Tectonics Theory treats cultural fault lines as shifting social arenas where tensions concentrate around divisions between traditional and modern ways of life, local and global cultures, rural and urban communities, older and younger generations, mainstream culture and subcultures, and visible and less visible groups.

Cultural memory, fault lines, and aftershocks

In *Fault Lines: Cultural Memory and Japanese Surrealism*, Miryam Sas (2002) used the concepts of fault lines and aftershocks to examine cultural memory and intercultural transmission. Sas argued that the transmission of French surrealism to Japan is better understood by examining displacements, discontinuities, and aftereffects in cultural memory. As a cultural movement enters another culture, it is fragmented, transformed, and reproduced in a new linguistic, historical, and national context. Discontinuities and ruptures within cultures can also create opportunities for productive encounters between culturally distant societies. These encounters can therefore generate cultural aftershocks that persist in cultural memory long after the initial contact. This aspect of Sas's (2002) approach is closely related to the concept of cultural aftershocks in Cultural Tectonics Theory. Both approaches recognize that elements of earlier cultural forms can survive a cultural rupture and persist in transformed ways within a new cultural structure. Sas (2002) focused on cultural memory and the international transmission of avant-garde art, addressing one part of the broader process of cultural regime change.

Cultural Tectonics Theory in relation to the existing literature

Previous studies have used tectonic metaphors in various ways in cultural studies and the social sciences. The originality of Cultural Tectonics Theory lies in how it brings these ideas together to explain cultural transformation. Hayward (2000) used the metaphor to critique the unequal relationships among globalization, material conditions, and cultural technologies. Chen (2012) used it to explain intercultural encounters, migration, communication, dominance, and hybridization. Hanson (2013) used it to show how technology can disrupt and realign relationships among cultural institutions, values, and meanings. Reger et al. (1994) and Winch (1994) applied tectonic thinking to organizational change, linking it to processes that can overcome organizational inertia and give rise to a new organizational identity. Huntington (1993, 1996) associated fault lines with potential sites of conflict between civilizations, while Sas (2002) linked them to cultural memory, displacement, and the aftereffects of intercultural transmission. In *Cultural Tectonics*, Ready (2012) applied the metaphor to questions in social psychology, examining how pressures associated with racism can accumulate out of sight and eventually trigger ruptures at individual and societal levels. The study focused on these dynamics within social psychology.

Cultural Tectonics Theory brings processes examined separately in these studies into a single cyclical mechanism (Hayward, 2000; Chen, 2012; Reger et al., 1994; Winch, 1994; Hanson, 2013; Huntington, 1993, 1996; Sas, 2002;

Ready, 2012). Economic, political, technological, and demographic forces generate cultural tensions that concentrate along shifting cultural fault lines. When these tensions cross a critical threshold, a cultural rupture can give rise to a new cultural regime, while elements of the previous regime persist as cultural aftershocks. The theory's original contribution is to bring concepts previously examined in separate social science traditions into this integrated account. It reconceptualizes structural forces, social tensions, cultural boundaries, critical ruptures, hegemonic regimes, and cultural remnants as tectonic forces, cultural tension, cultural fault lines, cultural rupture, cultural regimes, and cultural aftershocks within a cyclical mechanism of cultural change.

Selection of Turkish music for the exploratory application of the theory

Turkish music is an important area of inquiry for musicology, ethnomusicology, and cultural studies because of its historical depth, theoretical richness, and broad cultural scope (Çak, 2017). It has taken shape in multiple historical layers, extending from Central Asia to Anatolia and encompassing Ottoman musical traditions, Republican-era music policies, and contemporary popular music practices. Feldman (1996), whose study of Ottoman court music examines the conception of makam, compositional traditions, and the instrumental repertoire, identifies Ottoman-Turkish musical culture as an important field of inquiry worldwide. The theoretical depth of Turkish music is particularly evident in its makam system (Özkan, 2006), pitch relationships (Arel, 1968), patterns of melodic progression (seyir) (Özkan, 2006), and performance traditions (Behar, 1998). The modal structure of makam and the body of theory surrounding it make the makam system central to the study of melodic direction, progression, and expressive possibilities in Turkish music (Signell, 1977). These features have long attracted the attention of musicologists. Turkish music is also significant for its relationship with social life (Akdağoğlu, 2026). It reflects the experiences of different social groups and civilizations (Fırat, 2019), as well as forms of belonging (Akbaş, 2023) and quests for identity (Ayas, 2024). Its musical practices also provide a basis for interpreting broader social processes such as migration (Akdağoğlu, 2026), urbanization (Akbaş, 2023), modernization (Çak, 2017), and cultural transformation (Furkan, 2025; Stokes, 2010).

Over time, Turkish musical culture has become a multidimensional field of inquiry that connects aesthetic production with questions of modernization, identity, belonging, and social transformation (Ayas, 2014). The proclamation of the Republic changed Türkiye's political regime and initiated a new phase of modernization in social, cultural, and institutional life (Çak, 2017). Cultural transformations shaped modernization in Türkiye from the Tanzimat reforms through the early years of the Republic. These transformations also prompted the search for new directions in music (Çelikel-Özkul, 2021). Debates over how to define Turkish music brought aesthetic questions into discussions of national identity formation and Westernization policies. Influenced by Ziya Gökalp's ideas, Republican leaders sought to develop a modern national musical idiom by combining elements of folk music with Western musical techniques. Meanwhile, the worldwide spread of mass media, along with urbanization, migration, and cultural interaction, reshaped musical tastes. In Türkiye, these developments created a new cultural context in which traditional, local, and modern understandings of music were debated side by side (Usta, 2010). During Republican-era modernization, music played an important role in cultural reform and in efforts to shape social life (Akkor, 2008). Changes in Turkish music can therefore be seen as indicators of the cultural and social effects of modernization (Çelikel-Özkul, 2021).

Modernization in Türkiye led to cultural redefinitions organized around distinctions between old and new, traditional and modern, and local and Western (Fırat, 2019). In this context, modernization became a dynamic arena in which culture, social memory, quests for identity, and forms of belonging were continually reconstituted (Ayas, 2024). In the period following the proclamation of the Republic, social and cultural transformations in Türkiye and around the world reshaped social and cultural life.

Researchers of Turkish music and sociologists of music have made important contributions to the literature by identifying the factors that have shaped Turkish music and documenting how it has changed over time. There is now a need for broader, theoretically grounded explanations of these transformations. Turkish music therefore provides a suitable setting for an exploratory application of the Cultural Tectonics Theory developed in this study.

Method

This study was designed around an integrative approach to theory development and analytical conceptualization. The first stage involved a systematic examination of theories of cultural change and uses of the tectonic metaphor in the social sciences. In the second stage, the mechanisms shared by these approaches were compared. The core concepts and propositions of Cultural Tectonics Theory were derived in the third stage. In the fourth stage, the framework was applied to Turkish musical culture through an explanatory case analysis.

Findings

Development of Cultural Tectonics Theory

Purpose of Cultural Tectonics Theory

Cultural Tectonics Theory offers an original theoretical framework for understanding how cultural change occurs. Explaining cultural transformations requires looking beyond individual tastes, prevailing artistic trends, and artistic innovations. According to the theory, cultural change is shaped by the accumulation of tensions arising from the interplay of economic conditions, political orientations, technological developments, and demographic shifts. The theory views cultural change as a dynamic process in which tensions build over time and may eventually lead to ruptures.

Theoretical approaches that examine cultural change through conflict, tension, and structural transformation include Marx's (1976) conflict theory, Bourdieu's (1993) concept of the field of cultural production, and Giddens's (1984) structuration theory. These approaches seek to explain why transformation accelerates in some periods and why it leads to radical change in particular historical contexts.

According to Cultural Tectonics Theory, cultural transformation proceeds unevenly. Social pressures build over long periods and accelerate changes in cultural structures when they reach critical thresholds. By the time these changes become visible, they have already been shaped by a long process of historical and social accumulation. Explaining cultural transformation therefore requires examining the historical processes and social dynamics that give rise to artistic works, discourses, and practices (Alexander, 2003; Archer, 1995).

Core assumptions and propositions of Cultural Tectonics Theory

Cultural Tectonics Theory draws on the following assumptions and propositions to explain cultural change.

- Cultural change proceeds unevenly, with transformations accelerating and intensifying in particular periods.
- Changes and transformations within cultural systems are shaped by tectonic forces generated by economic, political, technological, and demographic processes.
- Tectonic forces first cause cultural tension to accumulate within the cultural system. Cultural transformation requires sustained social tension.
- Cultural tensions are unevenly distributed across society and concentrate along particular cultural fault lines.
- Cultural ruptures occur when tensions accumulated along cultural fault lines cross critical thresholds.
- Cultural ruptures give rise to new cultural regimes and mark the beginning of new periods.
- Cultural regimes shape cultural products, social identities, ways of life, and ways of making meaning.
- When new cultural regimes emerge, elements of earlier regimes persist with diminished influence in the form of cultural aftershocks.
- Each new cultural regime generates tensions over time and lays the groundwork for future cultural ruptures. Cultural change thus takes the form of a recurring cycle of tectonic transformation.
- Because musical culture is sensitive to social transformations, it is an important domain in which cultural tectonic processes can be observed.

Core concepts of Cultural Tectonics Theory

Tectonic forces

Tectonic forces are the political, economic, technological, and demographic processes that operate beneath cultural structures and shape cultural change. The theory locates the sources of cultural change in interconnected social,

technological, and economic transformations that extend beyond individual preferences. Tectonic forces are analogous to the movement of geological plates, which causes stress to accumulate in the Earth's crust. Examples include the role of economic structures as underlying forces in cultural systems (Marx, 1975), the effects of globalization on local cultures (Appadurai, 1996), the changes that digitalization brings to cultural production and consumption (Castells, 2010), the uneven effects of globalization and new cultural technologies on non-Western societies (Hayward, 2000), and the influence of technological change on culture (Hanson, 2013). Tectonic forces are a precondition for cultural change. They cause cultural tension to accumulate, although that accumulation may or may not lead to change. Rural-to-urban migration beginning in the 1970s and digitalization beginning in the 2000s are examples of tectonic forces in Türkiye.

Cultural tension

Cultural tension is a driving force of cultural change that arises from mismatches among value systems, definitions of identity, economic structures, and technological developments. Marx (1976) identified class contradictions and antagonisms arising from relations of production as sources of social change. Coser (1956) argued that social conflict can reorganize social relations, while Dahrendorf (1959) held that the unequal distribution of positions of authority in social structures creates an enduring potential for conflict. In Chen's (2012) cultural tectonics approach, encounters between more and less powerful cultures can lead to dominance, loss of visibility, cultural hybridization, and reemergence. In Hanson's (2013) account, technological innovations create new mismatches among cultural institutions, meanings, and values that had previously been in relative alignment. Drawing on these approaches, Cultural Tectonics Theory defines cultural tension as a structural mismatch that can persist over time between traditional values and new ways of life, local and global cultures, rural and urban life, cultural producers and market institutions, or the expectations of different generations. Cultural tension is thus the main mechanism linking tectonic forces to cultural rupture.

According to Cultural Tectonics Theory, tectonic forces generate cultural tensions that can in turn lead to cultural ruptures. These tensions arise around distinctions between tradition and modernity, local and global cultures, older and younger generations, and visible and less visible areas of cultural life. Cultural tension can also take the form of structural pressure, even in the absence of overt conflict. The conflicts that accompanied the transition from rural to urban life in Türkiye illustrate how cultural tension can arise. Tensions of this kind have led to cultural transformations.

Cultural fault lines

Cultural fault lines are areas of social and cultural life where tensions concentrate and change is more likely. In Huntington's (1993) approach, boundaries between civilizations are "fault lines" where the potential for conflict is greatest. Social tensions are unevenly distributed and can concentrate where different cultural affiliations meet. In organizational behavior, Lau and Murnighan's (1998) concept of group faultlines explains how overlapping characteristics such as age, gender, occupation, seniority, education, and ethnicity can divide a group into relatively homogeneous subgroups. When several characteristics align along the same dividing line, the faultline within the group grows stronger and can intensify communication problems, polarization, and conflict between subgroups. In Sas's (2001) approach, cultural boundaries can be sites of conflict and rupture as well as places where cultural memory is displaced, earlier cultural elements are transformed in new contexts, and different cultures encounter one another in productive ways. Cultural Tectonics Theory extends these approaches by treating cultural fault lines as shifting social and cultural divisions that can form within and across geographic and civilizational boundaries.

According to Cultural Tectonics Theory, cultural ruptures are more likely to occur along cultural fault lines when accumulated tensions exceed a critical threshold. Cultural fault lines can generate tension and give rise to cultural change. Their location and form can vary across regions and over time.

Cultural rupture

Cultural rupture occurs when the tensions generated by tectonic forces accumulate along cultural fault lines and cross a critical threshold. The prevailing cultural order then loses its dominance, and new cultural forms become more visible. The concept is related to Kuhn's (1962) account of paradigm shifts, the concept of critical junctures in historical institutionalism (Sewell, 2005), debates on path dependence (Mahoney, 2000; Pierson, 2000), and models of punctuated equilibrium (Gersick, 1991; Romanelli & Tushman, 1994). Kuhn (1962) explained scientific development in terms of shifts between paradigms that interrupt periods of cumulative progress. The critical juncture approach holds that historical development is shaped by choices among alternative paths that open up at particular moments (Sewell, 2005). Critical junctures are periods of transformation in which the existing institutional order becomes more open to change and multiple historical paths become possible. Choices made during these periods can have lasting effects on subsequent developments. The path dependence approach shows how earlier institutional choices generate self-reinforcing mechanisms that narrow later options (Mahoney, 2000; Pierson, 2000). Once adopted, institutions and practices can persist through increasing returns, learning effects, and coordination mechanisms. The transformation of a cultural or institutional system therefore depends on both the emergence of an alternative and the weakening of the mechanisms that sustain the existing path. In her account of punctuated equilibrium, Gersick (1991) argued that systems alternate between long periods of stability and brief periods of intense transformation. By comparing models of change from different disciplines, she showed that systems can reorganize their core components in a short time after extended periods of equilibrium. Romanelli and Tushman (1994) found that organizational transformation typically involves rapid, discontinuous changes that occur simultaneously across several domains, including strategy, structure, and power relations.

In Cultural Tectonics Theory, a rupture is the culmination of tensions that have accumulated over time. When tensions generated by economic, political, technological, and demographic forces cross a critical threshold along cultural fault lines, the existing cultural order loses its dominance. New forms of expression, production, and meaning-making become visible. Cultural change occurs through these ruptures, which can also set in motion structural transformations across the cultural system. The emergence of arabesk musical culture during rural-to-urban migration in Türkiye illustrates this process.

Cultural regime

A cultural regime is the new dominant cultural order that emerges after a cultural rupture. This concept draws on Gramsci's (1971) account of cultural hegemony, which helps explain how ways of life, symbols, and aesthetic outlooks gain social acceptance. It also draws on Foucault's (1980) work on the relationship between discourse and power and Bourdieu's (1993) account of how certain forms of cultural production come to be regarded as valuable, legitimate, and superior.

Cultural regimes are dynamic and can generate new tensions over time. Cultural change can therefore be understood in terms of transformations in cultural regimes. The concept of a cultural regime shares with Gramsci's account of hegemony a concern with how a dominant cultural order gains legitimacy. Cultural Tectonics Theory places this question within a broader mechanism that includes the tectonic forces preceding the new order, the accumulation of tension, the formation of cultural fault lines, and the eventual rupture. A cultural regime is thus understood as a historically formed order that emerges from a long process of transformation.

Cultural aftershocks

Cultural aftershocks are elements of an earlier cultural regime that persist to varying degrees within the new regime that emerges after a cultural rupture. The concept draws on Williams's (1977) observation that dominant, residual, and emergent cultural forms can coexist within a cultural system. Assmann (2011) argued that cultural memory helps sustain cultural continuity by carrying elements of the past into the future. Sas (2001) interpreted intercultural transmission through displacements, ruptures, and aftershocks in cultural memory, moving beyond a linear account of influence.

Earlier cultural forms may be transformed or may persist within particular social groups. Cultural aftershocks can serve as an analytical tool for understanding the relationship between cultural continuity and cultural change.

Table 1. Comparison of the core concepts of Cultural Tectonics Theory with existing approaches

Concept in Cultural Tectonics Theory	Related concepts in existing approaches	Limitation of existing approaches	Contribution of Cultural Tectonics Theory
Tectonic forces	Structural conditions, historical materialism, and approaches to technology and society and to globalization (Marx, 1976; Appadurai, 1996; Castells, 2010; Hayward, 2000; Hanson, 2013)	Treat the factors separately	Brings the four structural forces together in a common mechanism
Cultural tension	Approaches to conflict and contradiction (Coser, 1956; Dahrendorf, 1959; Marx, 1976; Chen, 2012)	Leave the concentration of tension unexplained	Proposes a mechanism involving fault lines and thresholds
Cultural fault lines	Fault lines between civilizations, group faultlines, and cultural boundaries (Huntington, 1993; Lau & Murnighan, 1998; Sas, 2001)	Give limited attention to how tension builds beforehand	Links forces, tension, and thresholds
Cultural rupture	Critical junctures, paradigm shifts, path dependence, and punctuated equilibrium (Kuhn, 1962; Gersick, 1991; Romanelli & Tushman, 1994; Mahoney, 2000; Pierson, 2000)	Leave the cycle of regime formation incomplete	Incorporates the dominant order that emerges after a rupture into the process
Cultural regime	Cultural hegemony, regimes of discourse, and the field of cultural production (Gramsci, 1971; Foucault, 1980; Bourdieu, 1993)	Give limited attention to links with subsequent ruptures	Treats the previous regime as an active part of the next cycle
Cultural aftershocks	Residual culture and cultural memory (Williams, 1977; Sas, 2001; Assmann, 2011)	Treat the factors separately	Brings the four structural forces together in a common mechanism

Table 1 shows how Cultural Tectonics Theory draws on existing theoretical approaches and reorganizes their concepts within a common, cyclical mechanism of change. Its original contribution is to explain how structural forces generate tension, how that tension concentrates along cultural fault lines and leads to rupture, and how a new cultural regime emerges while elements of the previous regime persist as cultural aftershocks.

Operationalization of Cultural Tectonics Theory

Cultural Tectonics Theory offers a conceptual model of cultural change and aims to provide an analytical framework that can be applied across cultural domains. Each concept in the theory should therefore be operationalized through indicators that researchers can observe. The proposed indicators serve as analytical guides that can be adapted to the context of each study. This allows different researchers to examine the same cultural process using comparable criteria and to test the theory's explanatory power empirically.

Table 2. Analytical framework for Cultural Tectonics Theory

Concept in Cultural Tectonics Theory	Observable indicators
Tectonic forces	Migration patterns, urbanization, economic crises, technology use, demographic change, and educational attainment
Cultural tension	Debates in the press, cultural controversies, censorship, debates over identity, and intergenerational conflict
Cultural fault lines	Emergence of new subcultures, divisions among musical communities, aesthetic polarization, and cultural clustering
Cultural rupture	Increasing visibility of a new musical genre, shifts in repertoire, changes in government policy, and sudden shifts in listener preferences
Cultural regime	Educational curricula, media dominance, institutionalization, award systems, and prevailing aesthetic outlooks
Cultural aftershocks	Persistence of traditional genres, nostalgic revivals, hybrid musical forms, and continued use of earlier repertoires

The indicators in Table 2 are intended to facilitate the application of the theory in empirical research. Researchers can expand or narrow the set of indicators according to the scope of their study. The framework provides a common

basis for analyzing and comparing cultural transformations systematically, with flexibility in how thresholds are defined.

Cultural Tectonics Theory uses the *Tectonic Threshold Principle* to identify periods. According to this principle, a new period begins when indicators of tectonic forces, cultural tension, and cultural fault lines intensify together within the same historical process and cross a critical threshold. The threshold depends on the convergence of these indicators.

A Cultural Tectonic Change Index (CTCI) could also be developed. The Tectonic Force Index would track changes in urbanization, migration, technology, the economy, and demographics. The Cultural Tension Index would cover media debates, polarization, bans, and identity conflicts. The Cultural Fault Line Index would track the formation of subcultures, divisions between generations, and aesthetic polarization. The Cultural Rupture Index would examine how new genres gain visibility and how repertoires and modes of production and distribution change. The Cultural Regime Index would address prevailing conceptions of music, dominance in the media and the market, and institutionalization. The Cultural Aftershocks Index would examine the persistence of earlier cultural elements, nostalgic revivals, and cultural hybridization. The proposed index is a conceptual framework for systematically comparing periods through a shared set of analytical indicators. Its purpose is to support comparison across periods, with the intensity and direction of cultural transformation assessed through those indicators in context.

How Cultural Tectonics Theory explains cultural change

Cultural Tectonics Theory proposes six interconnected stages to explain cultural change. These stages are understood as dynamic processes that influence one another and can recur over time. According to the theory, visible changes in aesthetic and artistic forms are part of a broader cultural transformation rooted in economic, technological, and social dynamics that were already at work.

Table 3. Stages of cultural change in Cultural Tectonics Theory

Stage	Process	Description
First stage	Emergence of tectonic forces	Cultural change begins when economic, political, technological, and demographic dynamics exert pressure on existing cultural structures. Processes such as migration, urbanization, digitalization, and globalization are tectonic forces that lay the groundwork for cultural transformation.
Second stage	Accumulation of cultural tensions	Tectonic forces create mismatches among values, ways of life, and identities within the cultural system. Tensions between tradition and modernity, between local and global cultures, and among generations are the main sources of strain. At this stage, tensions continue to build beneath the surface, laying the groundwork for changes that have yet to become visible.
Third stage	Formation of cultural fault lines	Accumulated tensions are felt more strongly in certain areas of cultural life, particularly around identity, lifestyles, generational differences, cultural belonging, and aesthetic preferences. Cultural fault lines become more pronounced, increasing the likelihood of transformation.
Fourth stage	Cultural rupture	When cultural tensions reach a critical threshold, established cultural values come under scrutiny. New forms of expression become visible, and cultural transformation becomes apparent. Cultural rupture thus marks a critical turning point brought about by the long-term accumulation of tensions.
Fifth stage	Formation of a new cultural regime	New forms of expression that emerge after a cultural rupture gradually gain social acceptance. Aesthetic preferences, modes of cultural production, and practices of meaning-making are reorganized. Over time, these new cultural tendencies become the dominant cultural regime of the period.
Sixth stage	Emergence of cultural aftershocks	As new cultural regimes take shape, values, symbols, and aesthetic forms from earlier cultural orders persist to varying degrees and take on new roles within the emerging cultural structure. Cultural change thus involves continuity across multiple layers, even after a rupture.

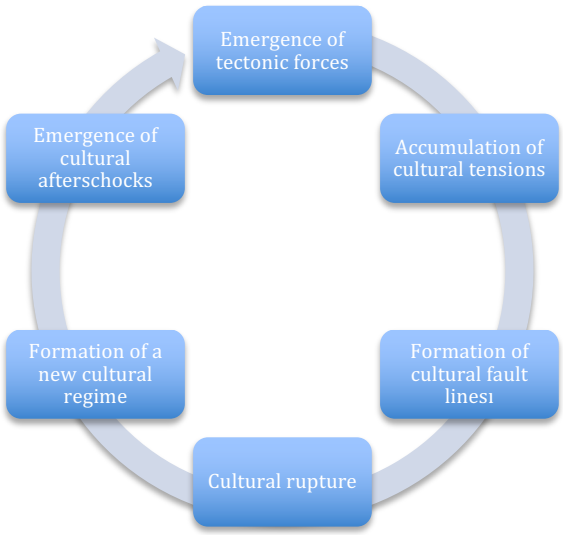

Figure 1. Schematic representation of the processes in Cultural Tectonics Theory

According to Cultural Tectonics Theory, cultural change occurs as these processes follow one another. Over time, each new cultural regime encounters new tectonic forces and generates new tensions, laying the groundwork for further cultural ruptures. Cultural change thus takes the form of an ongoing cycle of tectonic transformation.

Application of Cultural Tectonics Theory (CTT) to Turkish musical culture

Cultural Tectonics Theory examines the historical development of Turkish musical culture by considering shifts in musical genres alongside changes in how music shapes social identity and cultural belonging, transmits values, and figures in practices of consumption. The periodization in this study therefore draws primarily on the sociocultural meanings music conveys and the social functions it serves.

First tectonic period: Identity formation phase (1960–1975)

Cultural Tectonics Theory interprets 1960–1975 as a period of identity formation in which traditional elements of Turkish musical culture were brought into a new relationship with efforts to modernize. During this period, urbanization, industrialization, expanding educational opportunities, and increasing contact with Western culture prompted new searches for social identity in Türkiye (Karpat, 1976; Mardin, 1973). The study takes 1960 as the starting point, when tectonic forces began to intensify markedly. It identifies 1975 as the threshold that marks the end of the first tectonic period, when indicators of cultural tension, fault lines, and rupture became visible at the same time.

Table 4. The first tectonic period: Identity formation (1960–1975) through the lens of Cultural Tectonics Theory

CTT concept	Description
Tectonic forces	The main tectonic forces of this period were rapid urbanization, internal migration, youth movements, rising levels of education, and increasing interaction with Western culture.
Cultural tension	The main cultural tension arose between efforts to preserve traditional values and the drive to modernize. The desire to sustain local cultural heritage and the influence of Westernization prompted a search for new forms of cultural expression.
Cultural fault lines	Cultural fault lines became particularly apparent in differences between rural and urban ways of life, differences in values across generations, and encounters between local and Western cultures.
Cultural rupture	Anatolian rock, Anatolian pop, and protest music movements were major expressions of cultural rupture during this period. The combination of traditional melodies, instruments, and expressive elements with modern musical forms laid the groundwork for new forms of musical expression (Stokes, 1992).
Cultural regime	The cultural regime that took shape during this period sought to reconcile the search for a national identity with the ideals of modernization. Music became an important means of expressing social belonging, representing culture, and shaping identity.

Cultural aftershocks	Turkish folk music and Turkish art music continued to exert an influence throughout this period, and new musical directions built on traditional structures.

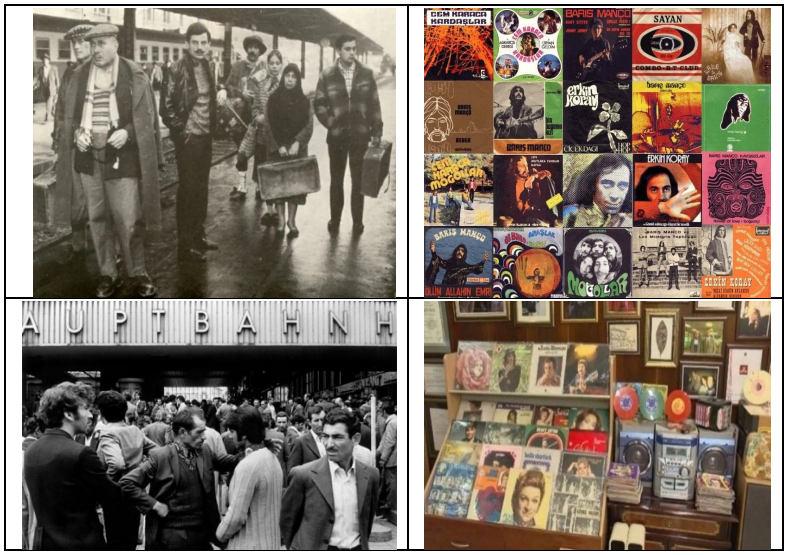

Figure 2. Images illustrating the first tectonic period: Identity formation phase (1960–1975). Photo 1 (Refiğ, 1964), Photo 2 (Anonymous, n.d.), Photo 3 (Munich City Archives, n.d.), and Photo 4 (Bedia Akartürk Art Museum, n.d.).

The Tectonic Force Indicators and the Tectonic Threshold Principle guided the interpretation in this study. Quantitative indexing and measurement were outside its scope. The main aim was to set out the conceptual structure of Cultural Tectonics Theory and use it to interpret the historical development of Turkish music. The periodization therefore draws on the relevant historical, sociological, and musicological literature and on the author's theoretical assessment. The study interprets 1960–1975 as a phase of accumulation in which tectonic forces gradually intensified and cultural rupture was still unfolding. The years after 1975 mark the second tectonic period, when cultural tensions and fault lines became more pronounced and a new cultural period began to take shape. Future studies could test the proposed periodization empirically using the Tectonic Force Indicators and the Tectonic Threshold Principle.

Second tectonic period: Migration and the crisis of adaptation phase (1975–1990)

Cultural Tectonics Theory interprets 1975–1990 as a phase in which musical culture reflected the difficulties of social adaptation brought about by large-scale internal migration and urbanization. Music increasingly became a means for groups struggling to adapt to urban life to express their experiences. Questions of identity arising from modernization receded in prominence. Viewed through the Tectonic Threshold Principle, the tectonic forces that had built up during the previous period brought indicators of cultural tension and fault lines closer to the critical threshold.

Table 5. The second tectonic period: Migration and the crisis of adaptation (1975–1990) through the lens of Cultural Tectonics Theory

CTT concept	**Description**
Tectonic forces	The main tectonic forces were large-scale rural-to-urban migration, growing economic inequality, the spread of informal settlements (gecekondus), the 1980 military coup, and rising urban poverty (Karpat, 1976; Öniş, 1991).
Cultural tension	Cultural tension arose from the difficulties with identity and belonging that rural migrants experienced as they tried to adapt to urban life. Their sense of being caught between rural and urban worlds was a source of tension (Stokes, 1992).
Cultural fault lines	The main fault lines formed around discrimination against rural migrants in cities, class divisions, center–periphery relations, and tensions between traditional and modern ways of life.
Cultural rupture	The spread of arabesk music was the clearest expression of cultural rupture during this period. Arabesk gave cultural expression to experiences of exclusion and loneliness, as well as to fatalism and the search for belonging (Stokes, 1992).
Cultural regime	The arabesk regime emerged during this period. Arabesk became both a musical genre and a means of cultural representation for marginalized groups, migrants, and the urban poor.
Cultural aftershocks	Under the dominant arabesk regime, Anatolian rock, Turkish folk music, and Turkish art music continued to exert a weaker influence. Their persistence illustrates how cultural aftershocks operate.

Figure 3. Images illustrating the second tectonic period: Migration and the crisis of adaptation phase (1975–1990). Photo 5 shows the Hıdırlıktepe informal settlement in Ankara (Videt, 2004). Photo 6 shows "Baba" culture and arabesk music compilations on digital platforms (Mekan Arabesk, n.d.). Photo 7 shows tanks deployed on the streets of Ankara on the morning of the military coup of 12 September 1980. Photo 8 is from *Hey* (1 June 1981).

The study interpreted the second tectonic period, migration and the crisis of adaptation, on the basis of the relevant historical, sociological, and musicological literature, without applying the Tectonic Force Indicators and the Tectonic Threshold Principle to measure it quantitatively. The intensification of migration, the spread of arabesk music, and increasingly visible cultural polarization were treated as indicators of tectonic tension and cultural fault lines during this period.

Third tectonic period: Globalization and consumption phase (1990–2005)

From the perspective of Cultural Tectonics Theory, 1990 marks a critical threshold at which several tectonic forces became apparent at the same time. Türkiye became more closely integrated into global economic and media systems, while individualization and consumer culture gained ground (Bali, 2018; Öncü, 1999; Stokes, 2010). Music continued to shape identity and belonging and became an important part of lifestyle and consumer culture. The study identifies 2005 as a second threshold marking the beginning of a new tectonic period. Online music sharing expanded with developments such as the launch of YouTube, digital platforms began to shape music consumption, and social media began to transform cultural production. The study thus interprets 1990–2005 as a transitional phase in which globalization and consumer culture began to predominate in Turkish musical culture.

Table 6. The third tectonic period: Globalization and consumption (1990–2005) through the lens of Cultural Tectonics Theory

CTT concept	Description
Tectonic forces	The main tectonic forces were liberal economic policies, privatization, the expansion of private television broadcasting, growth in the media sector, and globalization (Öniş, 1997; Keyder, 2004).
Cultural tension	Cultural tension arose as growing individualization and an emphasis on personal success gained ground alongside the discourse of collective grievance associated with arabesk culture. Younger generations born and raised in cities helped shape the emerging outlook of the period.
Cultural fault lines	New cultural fault lines emerged as consumer-oriented lifestyles displaced traditional ways of life, global popular culture began to overshadow local culture, and individual identities gained precedence over collective identities.
Cultural rupture	The rise of Turkish pop music marked the main cultural rupture of the period. As a new musical culture, pop came to symbolize urban lifestyles, integration into global culture, and individual success.
Cultural regime	The popular culture regime became dominant during this period. Television programs, advertising, music videos, and celebrity culture helped establish and sustain it.
Cultural aftershocks	Arabesk remained influential within the dominant popular culture regime, and hybrid forms combining pop and arabesk began to appear.

Figure 4. Images illustrating the third tectonic period: Globalization and consumption phase (1990–2005). Photo 9 (Akmeşe & Taşcıoğlu, 2025), Photo 10 (Habertürk Kültür Sanat, 2026), Photo 11 (Saadettin Teksoy), and Photo 12 (Pop Müzik Arşivi, 2018).

The study did not apply the Tectonic Force Indicators or the Tectonic Threshold Principle to measure the 1990–2005 period quantitatively. The periodization was based on a theoretical reading of the historical literature on globalization, changes in media technologies, the spread of consumer culture, and structural changes in the music industry. Future studies could test this periodization empirically using the proposed Cultural Tectonic Change Index.
Fourth tectonic period: Digitalization and plural identities phase (2005–2015)
From the perspective of Cultural Tectonics Theory, 2005 marks a critical threshold at which new tectonic forces became apparent. Online music sharing spread, digital platforms such as YouTube emerged, online music consumption grew rapidly, and Web 2.0 technologies enabled users to produce their own content. Musical culture was shaped by a plurality of identities, and digitalization became a mainstream feature of the period. The study identifies 2015 as the threshold marking the beginning of the next tectonic period. Streaming platforms became dominant in music consumption, algorithmic recommendation systems spread, and mobile internet use became central to everyday life. Together, these developments helped establish a new cultural regime in music production, distribution, and consumption. The study therefore interprets 2005–2015 as a transitional phase in which digitalization spread rapidly and diverse cultural identities became more visible. Cultural life became a space for different social groups, subcultures, and individuals to express their identities.

Table 7. The fourth tectonic period: Digitalization and plural identities (2005–2015) through the lens of Cultural Tectonics Theory

CTT concept	Description
Tectonic forces	The main tectonic forces were the expansion of internet infrastructure, the emergence of social media platforms, the growth of digital music-sharing networks, and wider access to the tools of cultural production (Castells, 2010). As traditional and local media institutions began to lose influence over cultural production, individuals and communities began producing their own content.
Cultural tension	The main cultural tension arose between mass popular culture and the search for individual expression. Younger generations sought cultural spaces where they could express themselves beyond the identities offered by mainstream culture. Efforts to form multiple identities contributed to this tension.
Cultural fault lines	Fault lines formed around tensions between individual preferences and mass consumption, online and offline communities, subcultures and mainstream culture, and digital and traditional media. These fault lines laid the groundwork for new cultural forms.
Cultural rupture	Hip-hop, electronic music, independent music movements, and alternative rock were among the expressions of cultural rupture during this period. A further rupture occurred as music production gained some independence from traditional industry structures and music circulated more widely through digital channels.

Cultural regime	The emerging cultural regime can be described as the regime of plural identities. Pluralism became a mainstream feature of cultural life, creating space for different subcultures and individual identities to find expression and representation.
Cultural aftershocks	Arabesk and pop culture persisted, and folk music retained its presence. These earlier cultural forms acquired new meanings as they came to coexist within a more plural digital culture.

Figure 5. Images illustrating the fourth tectonic period: Digitalization and plural identities phase (2005–2015). Photo 13 (BaBa Zula), Photo 14 (Burcu Karadağ Art Archive, 2021), Photo 15 (Spotify, 2013), and Photo 16 (Maslak, 2024).

The 2005–2015 period was interpreted theoretically on the basis of the relevant historical, sociological, and musicological literature. The study did not use the Tectonic Force Indicators or the Tectonic Threshold Principle to measure the period quantitatively.

Fifth tectonic period: Digital visibility phase (2015–present)

From the perspective of Cultural Tectonics Theory, 2015 marks a critical threshold at which new tectonic forces became apparent. Streaming platforms became dominant in music consumption, mobile internet use spread, algorithmic recommendation systems began to shape cultural circulation, and social media platforms became major influences on how music was produced and how visible it became. According to the theory, Turkish musical culture underwent a new tectonic transformation from 2015 onward. Music continued to shape identity, foster belonging, and provide a means of cultural representation. It also became an important means for individuals to gain visibility and establish a presence in the digital public sphere. Earlier cultural regimes primarily represented the experiences of particular social groups. In this phase, visibility and accessibility became important determinants of cultural value. The digital visibility phase remains open-ended because it is still unfolding and the available theoretical and empirical evidence is insufficient to identify a new tectonic threshold. Future studies could use the proposed Tectonic Force Indicators and the Tectonic Threshold Principle to test empirically whether this phase has ended.

Table 8. The fifth tectonic period: Digital visibility (2015–present) through the lens of Cultural Tectonics Theory

CTT concept	**Description**
Tectonic forces	The main tectonic forces include the growing influence of digital platforms such as TikTok, YouTube, and Spotify, as well as algorithmic recommendation systems, the digital content economy, mobile apps, and, more recently, artificial intelligence (van Dijck, 2013; Srnicek, 2017). Digital platforms and software began to shape much of cultural production and circulation.
Cultural tension	The central tension arose from individuals' desire for visibility and the competition for attention online. With the spread of digital platforms and AI-based software, individuals came under pressure to remain visible. Follower counts, performance, and algorithmic visibility increasingly shaped cultural production.
Cultural fault lines	The main fault lines emerged between those who gained visibility through algorithms and those who became less visible, between digital and physical cultural spaces, between platform-based and traditional media, and between digital natives and earlier generations.
Cultural rupture	Cultural ruptures were evident in genres such as drill, trap, and rap. The most consequential rupture concerned how music was produced, consumed, and circulated. For the first time, algorithms began to shape music as a cultural domain.

Cultural regime	The emerging cultural order can be described as the digital visibility regime. Access, sharing, engagement, and algorithmic circulation came to play a greater role in determining success alongside artistic production. Visibility on digital platforms became an important component of cultural capital.
Cultural aftershocks	Arabesk, pop, folk music, and rock continued to reflect earlier cultural regimes. These musical forms took on new forms and roles on digital platforms, contributing to a multilayered Turkish musical culture shaped by algorithms.

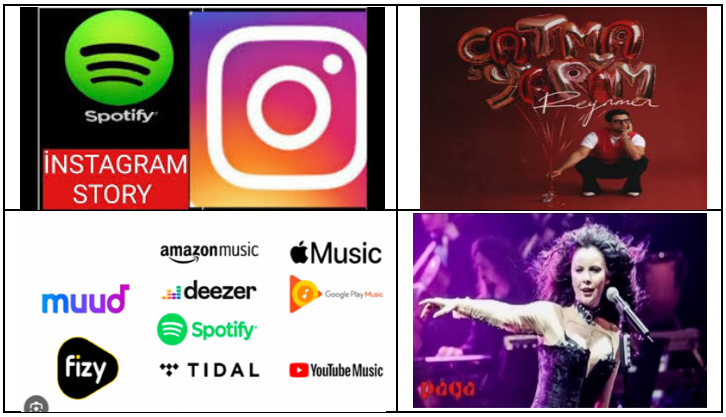

Figure 6. Images illustrating the fifth tectonic period: Digital visibility phase (2015–present). Photo 17 (Kendi Adım, 2021), Photo 18 (Reynmen, 2025), Photo 19 (Pinterest, 2024), and Photo 20 (paga play, 2014).

The period from 2015 onward was interpreted theoretically on the basis of the relevant historical, sociological, and musicological literature. The study did not use the Tectonic Force Indicators or the Tectonic Threshold Principle to measure this period quantitatively.

Conclusion

Cultural Tectonics Theory brings together aspects of existing approaches to cultural change and offers an original theoretical framework for explaining how cultural transformations occur. Marx's (1976) conflict theory, Bourdieu's (1993) concept of the field of cultural production, Giddens's (1984) structuration theory, and approaches that use the tectonic plate metaphor (Hayward, 2000; Chen, 2012; Reger et al., 1994; Winch, 1994; Hanson, 2013; Huntington, 1993, 1996; Sas, 2002; Ready, 2012) offer a limited account of the conditions under which cultural transformations become visible and why they intensify in particular historical periods.

Cultural Tectonics Theory argues that explaining transformations in cultural products and individual preferences requires examining the long-term tectonic processes that operate within cultural systems. The theory offers a comprehensive account of these processes through concepts such as tectonic forces, cultural tension, cultural fault lines, cultural regimes, and cultural aftershocks. The study also proposes an operational measurement approach based on the Tectonic Force Indicators and the Tectonic Threshold Principle for future empirical testing. For this first exploratory application, the author used a conceptual and interpretive approach grounded in the historical, sociological, and musicological literature. The choice of Turkish musical culture follows a central proposition of the theory that musical culture, because of its sensitivity to social transformation, is an important domain in which cultural tectonic processes can be observed. Future research could develop the proposed measurement approach and use empirical data to test the periodization.

The application of Cultural Tectonics Theory to Turkish musical culture suggests that the transformations observed between 1960 and 2025 can be explained more fully by examining changes in the sociocultural functions of music alongside shifts in musical genres. Guided by the Tectonic Threshold Principle, the study interpreted Turkish musical culture in terms of five sociocultural phases: Identity Formation (1960–1975), Migration and the Crisis of Adaptation (1975–1990), Globalization and Consumption (1990–2005), Digitalization and Plural Identities (2005–2015), and Digital Visibility (2015–present).

Cultural Tectonics Theory offers a new perspective that situates aesthetic and musical changes within the broader cultural consequences of social transformation. This first exploratory application to Turkish musical culture illustrates how cultural transformations can be interpreted through tectonic processes.

The proposed Tectonic Force Indicators and Tectonic Threshold Principle provide a framework for empirical research using operational measurement models yet to be developed. Comparative studies across cultural domains, societies, and historical periods could help assess the theory's explanatory power, validity, and applicability.

Biodata of Author

Associate Professor **Hasan Said Tortop** was born and raised in İzmir, Türkiye. He earned his bachelor's degree in science education from Manisa Celal Bayar University in 1998 and began working as a science teacher for the Ministry of National Education that same year. He completed his master's degree in science education at Manisa Celal Bayar University in 2001 and earned his PhD in physics, with a specialization in physics education, from Süleyman Demirel University in 2010. During his final three years as a schoolteacher (2008–2011), he worked at a Science and Art Center for gifted students. In 2011, he joined the Faculty of Education at Zonguldak Bülent Ecevit University. In 2013, he founded the Special Education Research and Application Center for gifted children and established the Journal for the Education of Gifted Research, where he served as editor. Between 2013 and 2015, he developed the Education Program for Bridge with University (EPGBU) for gifted students. He also contributed to projects on gifted education supported by the Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK), serving as project coordinator on five projects and as a specialist instructor on three. He became an associate professor of science education in 2014. He was appointed to the Department of Special Education at İstanbul Aydın University in 2017 and to the Department of Child Development at İstanbul Esenyurt University in 2020. In 2020, he also completed a bachelor's degree in philosophy through open education. In October 2023, he earned his second doctorate in disability studies (special education) from Trakya University. In 2025, he was appointed to the Department of Special Education in the Faculty of Education at Ufuk University. He has supervised 30 theses and published 19 books and more than 100 articles in national and international journals. He currently holds editorial and executive editorial roles with the Journal for the Education of Gifted Young Scientists and the Journal of Gifted Education and Creativity and teaches at universities as a visiting faculty member. His research interests include science education, gifted education, talent development, and special education. **E-mail**: hasansaidfen@gmail.com **ORCID**: 0000-0002-0899-4033

Google Akademik: https://scholar.google.com/citations?user=MqAQWXsAAAAJ&hl=tr

Academiaedu: https://independent.academia.edu/HTORTOP

ResearchGate: https://www.researchgate.net/profile/Hasan-Tortop-2

References

Akbaş, A. (2023). Orta Doğu müziğine sosyolojik bir bakış (A sociological perspective on Middle Eastern music). *Turkish Academic Research Review, 8*(3), 1092–1113. https://doi.org/10.30622/tarr.1298509

Akdağoğlu, T. (2026). Otorite, bellek ve piyasa arasında Türk müziğinde icracılığın dönüşüm süreci (The transformation of performance practice in Turkish music between authority, memory, and the market). *Yegah Müzikoloji Dergisi, 9*(1), 869–885. https://doi.org/10.51576/ymd.1891122

Alexander, J. C. (2003). *The meanings of social life: A cultural sociology*. Oxford University Press.

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.

Archer, M. S. (1995). *Realist social theory: The morphogenetic approach*. Cambridge University Press.

Arel, H. S. (1968). *Türk musikisi nazariyatı dersleri* (Lessons in Turkish music theory). Hüsnütabiat Matbaası.

Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge University Press.

Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (1993). *Agendas and instability in American politics*. University of Chicago Press.

Behar, C. (1998). *Aşk olmayınca meşk olmaz: Geleneksel Osmanlı/Türk müziğinde öğretim ve intikal* (Without love, there is no meşk: Teaching and transmission in traditional Ottoman/Turkish music). Yapı Kredi Yayınları.

Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production: Essays on art and literature*. Columbia University Press.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

Çelikel, Y. A., & Özkul, M. (2021). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e modernleşme ve müzik (Modernization and music from the Ottoman Empire to the Republic). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20*(2), 696–710. https://doi.org/10.21547/jss.860122

Chen, M. I-H. (2012). Cultural tectonics in Wang Chen-ho's "Rose, Rose, I Love You." *Modern Chinese Literature, 22*, 155–170. https://doi.org/10.29980/MCL.201212.0010

Coser, L. A. (1956). *The functions of social conflict*. Free Press.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and class conflict in industrial society*. Stanford University Press.

Ersoy Çak, Ş. (2017). Modernleşme sürecinde Türk makam müziği solist icracıları ve Münir Nurettin Selçuk (Solo performers in Turkish makam music during modernization and Münir Nurettin Selçuk). *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), 2*(2), 224–231. https://doi.org/10.21733/ibad.2142

Feldman, W. (1996). *Music of the Ottoman court: Makam, composition and the early Ottoman instrumental repertoire*. Verlag für Wissenschaft und Bildung.

Fırat, H. B. (2019). Dönemlendirme çalışmaları ve Osmanlı-Türk müziği tarih yazımı: Bir bilanço denemesi (Periodization studies and the historiography of Ottoman-Turkish music: An assessment). *YILLIK: Annual of Istanbul Studies, 1*(1), 145–164. https://doi.org/10.53979/yillik.2019.8

Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977*. Pantheon Books.

Gersick, C. J. G. (1991). Revolutionary change theories: A multilevel exploration of the punctuated equilibrium paradigm. *Academy of Management Review, 16*(1), 10–36. https://doi.org/10.5465/amr.1991.4278988

Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. University of California Press.

Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks*. International Publishers.

Hanson, F. A. (2013). *Technology and cultural tectonics: Shifting values and meanings*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137338365

Hayward, P. (2000). Cultural tectonics. *Convergence, 6*(1), 39–47. https://doi.org/10.1177/135485650000600105

Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations? *Foreign Affairs, 72*(3), 22–49. https://doi.org/10.2307/20045621

Huntington, S. P. (1996). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. Simon & Schuster.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton University Press.

Karpat, K. H. (1976). *The gecekondu: Rural migration and urbanization*. Cambridge University Press.

Keyder, Ç. (2004). *Türkiye'de devlet ve sınıflar* (The state and classes in Türkiye). İletişim Yayınları.

Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. University of Chicago Press.

Lau, D. C., & Murnighan, J. K. (1998). Demographic diversity and faultlines: The compositional dynamics of organizational groups. *Academy of Management Review, 23*(2), 325–340. https://doi.org/10.5465/amr.1998.533229

Mahoney, J. (2000). Path dependence in historical sociology. *Theory and Society, 29*(4), 507–548. https://doi.org/10.1023/A:1007113830879

Mardin, Ş. (1973). Center-periphery relations: A key to Turkish politics? *Daedalus, 102*(1), 169–190.

Marx, K. (1976). *Capital: A critique of political economy: Volume 1* (B. Fowkes, Trans.). Penguin Books. (Original work published 1867)

Öniş, Z. (1991). The logic of the developmental state. *Comparative Politics, 24*(1), 109–126.

Öniş, Z. (1997). The political economy of Islamic resurgence in Turkey. *Third World Quarterly, 18*(4), 743–766.

Özkan, İ. H. (2006). *Türk mûsikîsi nazariyatı ve usûlleri: Kudüm velveleleri* (Turkish music theory and rhythmic cycles: Elaborated kudüm patterns). Ötüken Neşriyat.

Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review, 94*(2), 251–267. https://doi.org/10.2307/2586011

Ready, T. (2012). Cultural tectonics. *Psychoanalysis, Culture & Society, 17*, 422–434. https://doi.org/10.1057/pcs.2012.34

Reger, R. K., Mullane, J. V., Gustafson, L. T., & DeMarie, S. M. (1994). Creating earthquakes to change organizational mindsets. *Academy of Management Executive, 8*(4), 31–43. https://doi.org/10.5465/ame.1994.9412071701

Romanelli, E., & Tushman, M. L. (1994). Organizational transformation as punctuated equilibrium: An empirical test. *Academy of Management Journal, 37*(5), 1141–1166. https://doi.org/10.2307/256669

Sas, M. (2002). *Fault lines: Cultural memory and Japanese surrealism*. Stanford University Press.

Sewell, W. H., Jr. (2005). *Logics of history: Social theory and social transformation*. University of Chicago Press.

Signell, K. L. (1977). *Makam: Modal practice in Turkish art music*. Asian Music Publications.

Srnicek, N. (2017). *Platform capitalism*. Polity Press.

Stokes, M. (1992). *The arabesk debate: Music and musicians in modern Turkey*. Clarendon Press.

Stokes, M. (2010). *The republic of love: Cultural intimacy in Turkish popular music*. University of Chicago Press.

Usta, N. (2011). Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de müziğin dönüşümü (The transformation of music in Türkiye during the early Republican period). *Erciyes İletişim Dergisi, 1*(4). https://izlik.org/JA39DR73YU

van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University Press.

Weber, M. (2002). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Penguin Books. (Original work published 1905)

Williams, R. (1977). *Marxism and literature*. Oxford University Press.

Winch, G. M. (1994). The context of change: A tectonic approach. In *Managing production: Engineering change and stability* (pp. 42–54). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198288411.003.0004

Yılmaz, F. (2025). Türk müziği başlığı ile yapılan uluslararası çalışmaların bibliyometrik analizi (A bibliometric analysis of international studies using "Turkish music" in their titles). *LOKUM Sanat ve Tasarım Dergisi, 3*(1), 173–181. https://izlik.org/JA36GU92KM

Photo credits

Photo 1. Refiğ, H. (Director). (1964). *Gurbet kuşları* (Birds of exile). Film still. Artist Film. Kent ve Demiryolu – Gurbet Kuşları.

Photo 2. Anonymous. (n.d.). *1960–1970'ler Anadolu rock ve Türkçe psikadelik müzik orijinal 45'lik plak kapakları kolajı* (Collage of original 45 rpm record sleeves from 1960s and 1970s Anatolian rock and Turkish-language psychedelic music). Image. Pinterest – Anadolu Rock.

Photo 3. *Münih Merkez Tren İstasyonu (Hauptbahnhof) önünde Türk işçiler* (Turkish workers in front of Munich Central Station). Photograph. Munich City Archives / Historical Collection of the Federal Office for Migration and Refugees. Virtuelles Museum der Migration.

Photo 4. Bedia Akartürk Art Museum. (n.d.). *Müze içerisindeki nostaljik plak ve müzik seti koleksiyonu köşesi* (Museum display of vintage records and stereo equipment). Photograph. Ödemiş Municipality Cultural Heritage Archive. Bedia Akartürk Art Museum Archive.

Photo 5. Videt, B. (2004). *Gecekondu Ankara* (Informal settlement in Ankara). Photograph. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/

Photo 6. Mekan Arabesk. (n.d.). *Baba şarkılar* (Songs by arabesk legends). Graphic. YouTube. https://www.youtube.com/

Photo 7. Anadolu Agency. (1980). *12 Eylül askeri darbesi Ankara Kızılay Meydanı* (The 12 September military coup in Kızılay Square, Ankara). Photograph. TRT Haber Archive. https://www.trthaber.com/

Photo 8. *Hey*. (1981, June 1). https://www.gastearsivi.com/gazete/hey/1981-06-01/2

Photo 9. Akmeşe, B., & Taşcıoğlu, R. (2025). Türkiye'de kamu yayıncılığında gizli siyasal reklam örneği: İcraatın İçinden programı üzerine tarihsel bir inceleme (Covert political advertising in public broadcasting in Türkiye: A historical study of the program İcraatın İçinden). *Anasay*, (32), 288–309. https://doi.org/10.33404/anasay.1707107

Photo 10. Habertürk Kültür Sanat. (2026). *90'lara damga vuran Türkçe pop kaset kapakları kolajı* (Collage of Turkish-language pop cassette covers that defined the 1990s). Photograph. Habertürk Archive. https://www.haberturk.com/

Photo 11. *Türk televizyonlarının en efsane habercisi Sadettin Teksoy'un 6 saykodelik haberi* (Six psychedelic news reports by Sadettin Teksoy, Turkish television's most legendary reporter). GZT. https://www.gzt.com/hayat/turk-televizyonlarinin-en-efsane-habercisi-sadettin-teksoyun-6-saykodelik-haberi-2592006

Photo 12. Pop Müzik Arşivi. (2018). *90'lar Türkçe pop unutulmaz albüm ve kaset kapakları koleksiyonu* (A collection of memorable Turkish-language pop album and cassette covers from the 1990s). Digital image / video thumbnail. YouTube Nostalgia Series. https://www.youtube.com/

Photo 13. *BaBa Zula*. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BaBa_ZuLa_2011.jpg

Photo 14. Karadağ, B. (2021, May 28). *Kentsel açık alanda geleneksel ney enstrümanı icra performansı* (A traditional ney performance in an outdoor urban space). Video screenshot / official artist image. Ayasofya Music Project, Digital Culture and Arts Archive. https://www.youtube.com/

Photo 15. Spotify. (2013). *Spotify logo with text*. Vector logo. Wikipedia. https://www.wikipedia.org/

Photo 16. Maslak, F. (2024, November 22). *Gülçin Ergül Hepsi grubunun nasıl kurulduğunu anlattı* (Gülçin Ergül explained how the group Hepsi was formed). TGRT Haber. https://www.tgrthaber.com/mavikadin/gulcin-ergul-hepsi-grubunun-nasil-kuruldugunu-anlatti

Photo 17. Kendi Adım. (2021, June 23). *Spotify'daki şarkıyı Instagram hikayelerinde paylaşma! (Spotify Instagram Story)* (How to share a Spotify song on Instagram Stories). Video. YouTube. https://www.youtube.com/

Photo 18. paga play. (2014, March 4). *Şebnem Ferah – Sil baştan (10 Mart 2007 İstanbul konseri)* (Şebnem Ferah – Start over, Istanbul concert, March 10, 2007). Video. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=yjGigzkkXMM

Photo 19. Pinterest. (2024, January 7). *Dijital müzik platformları MS Paint* (Digital music platforms in MS Paint). Pin. Pinterest. https://mx.pinterest.com/pin/870602171703899393/

Photo 20. Reynmen. (2025). *Çatma yarim* (Don't frown, my love). Album cover. Spotify. https://open.spotify.com/intl-tr/track/2QcdW7XNdYQTpkTWVEkCHL